

**МІНІСТЕРСТВО
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ**

**НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ
УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ**

**АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА
ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ**

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ПОСІБНИК

Київ 2021

Автори: **Цуцкірідзе М.С.** – заступник Голови Національної поліції – начальник Головного слідчого управління, доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України, полковник поліції; **Пчеліна О.В.** – доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1, доктор юридичних наук, професор, майор поліції; **Гайду С.В.** – заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України, полковник поліції; **Романюк В.В.** – завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, підполковник поліції; **Дрозд В.Г.** – начальник відділу Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України; **Бурлака В.В.** – начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України, кандидат юридичних наук, підполковник поліції; **Абламська В.В.** – науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ; **Романов М.Ю.** – старший слідчий в особливо важливих справах Головного слідчого управління Національної поліції України, старший лейтенант поліції.

Рецензенти:

***Пиріг І.В.** – професор кафедри криміналістики та судової експертології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.*

***Щербаковський М.Г.** – завідувач кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор.*

Рекомендовано до друку Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 11 від 30.11.2021)

Алгоритм дій працівників органів досудового розслідування щодо накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом: науково-практичний посібник / Цуцкірідзе М.С., Пчеліна О.В., Романюк В.В., Бурлака В.В. та ін. К.: 7БЦ, 2021. 90 с.

У науково-практичному посібнику визначено поняття та сутність накладення арешту, активів, зокрема електронних активів, одержаних злочинним шляхом. Розглянуто нормативні підстави та процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні. Визначено особливості тактики накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні. Здійснено аналіз міжнародного досвіду накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні та запропоновано шляхи його впровадження в практичну діяльність вітчизняних органів досудового розслідування. Призначений для працівників органів досудового розслідування, оперативних працівників, працівників органів прокуратури, а також викладачів, науковців, курсантів, студентів, слухачів та ад'юнктів, аспірантів.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. Поняття та сутність накладення арешту, активів, електронних активів, одержаних злочинним шляхом.....	7
2. Нормативно-правові підстави накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні.....	20
3. Процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні.....	35
4. Тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні.....	43
5. Міжнародний досвід накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні.....	55
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	68
ДОДАТКИ	75

ВСТУП

Велика кількість кримінальних правопорушень вчиняється з корисливих мотивів та переслідують ціль збагатитися, отримати доходи. Відповідно джерело таких доходів не є правомірним, що вказує на злочинний шлях їх одержання. Більше того, досить часто отримані злочинним шляхом кошти використовуються для продовження незаконної діяльності, зокрема фінансування тероризму тощо.

Здійснюючи кримінальне провадження, правоохоронці, як правило, мають одну мету: встановити винних і покарати їх шляхом ув'язнення. Однак особи, винні в скоєнні кримінальних правопорушень, пов'язаних із особистим збагаченням, цілком готові відбути строк тюремного ув'язнення, якщо після звільнення на них чекатимуть незаконно отримані статки, якими вони зможуть вільно скористатися. Із зазначеного помітно, що в центрі уваги правоохоронних органів має бути не просто покарання винних, але й виявлення та розшук доходів, які були отримані злочинним шляхом. Постійний пошук можливості повернути незаконно отримані активи дозволить ефективно позбавити винних у скоєнні кримінальних правопорушень осіб незаконних статків і стане значним фактором стримування для потенційних злочинців. Крім того, повернення викрадених активів, зокрема отриманих в результаті корупційних правопорушень, зрештою матиме значний вплив на загальний економічний розвиток країни, оскільки такі повернені активи можуть бути використані для інвестицій в базові соціальні послуги та проекти розвитку¹.

Тому перед правоохоронними органами стоїть важливе завдання, яке полягає не просто у виявленні завданих злочином збитків і отриманих злочинним шляхом коштів, а й у забезпеченні відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди та припиненні протиправної діяльності, зокрема пов'язаної з використанням активів, одержаних злочинним шляхом. З цією ціллю законодавець передбачив можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а саме – арешту майна.

¹ Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). С. 19. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

Як показує практика, найчастіше здійснюються заходи з виявлення, розшуку та накладення арешту на активи в рамках кримінальних проваджень щодо розслідування кримінальних правопорушень у таких сферах як: посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом; фіктивне підприємництво; ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів); порушення обов'язків щодо охорони майна; порушення правил охорони або використання надр; пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі; прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою; незаконне позбавлення волі або викрадення людини; розбій; шахрайство; торгівля людьми; зловживання владою або службовим становищем; викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем; підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів; незаконні дії щодо майна; тощо¹.

Для того, щоб підвищити ефективність кримінального провадження взагалі та накладення арешту на такий різновид майна як електронні активи, одержані злочинним шляхом, зокрема, необхідно: уяснити сутність таких термінів, як накладення арешту, активи, електронні активи, одержаних злочинним шляхом; визначити нормативно-правові підстави та процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні; виокремити й охарактеризувати особливості тактики накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні; здійснити аналіз міжнародного досвіду накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні та визначити шляхи його впровадження в практичну діяльність вітчизняних органів досудового розслідування.

Особливого значення вирішення наведених вище завдань набуває в умовах постійного інформаційно-технологічного розвитку

¹ Практичні приклади успішної реалізації функції з виявлення та розшуку активів. АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: <https://arma.gov.ua/plyklady>.

та його впровадження в усі сфери суспільного життя. Адже з кожним роком злочинці все більше використовують новітні технології в своїй протиправній діяльності. Як приклад, активно в механізмі вчинення кримінальних правопорушень використовуються електронні форми коштів, що значно ускладнює діяльність з їх пошуку та арешту. Зокрема, поширення віртуальних активів у світі призвело до того, що з'явилися нові шляхи та способи вчинення фінансово-діджиталізованих злочинів, оскільки операції з такими активами важко відслідкувати, забезпечується високий рівень їх анонімності¹. Використання цифрової валюти у незаконних фінансових операціях технічно ускладнює виявлення і розслідування таких злочинів².

Представлений науково-практичний посібник якраз є першим кроком на шляху озброєння працівників правоохоронних органів, зокрема Головного слідчого управління Національної поліції України, корисними рекомендаціями щодо процесуального порядку та тактики накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні з використанням новітніх методів та інструментів. Підняті та висвітлені в посібнику проблемні питання, що виникають у процесі накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні сприяють актуалізації сучасних наукових знань у запропонованій галузі з метою подальшого використання як у практичній діяльності органів досудового розслідування, так і законодавчій діяльності під час аналізу проєктів законів України та інших нормативно-правових актів.

¹ Гвоздій В. Bitcoin в законі. Як відбувається правове регулювання віртуальних активів в Україні. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/12/663955/>.

² АРМА розробило Рекомендації з розшуку та арешту криптовалютних активів. *АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів*. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/arma-rozrobilo-rekomendatsii-z-rozshuku-ta-areshtu-kriptoalyutnih-aktiviv>.

1. ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ, АКТИВІВ, ЕЛЕКТРОННИХ АКТИВІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

У кримінальному процесі термін «арешт» використовується по відношенню до майна та особи. У першому випадку мова йде про обмеження свободи власника майна розпоряджатися ним до визначення його подальшої долі, а в другому – акт, яким обмежується свобода особи¹. З урахуванням тематики здійснюваного дослідження науковий інтерес викликає саме поняття арешту майна та похідний від нього термін «накладення арешту».

Насамперед слід зазначити, що поняття «арешт майна» і «накладення арешту» використовуються для позначення заходу з обмеження права власності у господарському та цивільному процесі, кримінальному та виконавчому провадженні, а також під час забезпечення виконання платником податків його обов'язків, визначених податковим законодавством. Все це підкреслює багатозначність поняття «арешт», вказує на його різне смислове навантаження залежно від моменту його застосування² та виду провадження. А значить поняттю «арешт» притаманний міжгалузевий характер, що виражається в особливостях процедур накладення арешту на майно³.

Зокрема, у цивільному процесі серед видів забезпечення позову виокремлюють накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачеві і знаходяться у нього чи в інших осіб; накладенням арешту на активи, які є предметом спору, чи інші активи відповідача, які відповідають їх вартості, у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави (п. п. 1 і 1¹ ч. 1 ст. 150 Цивільного процесуального кодексу України)⁴; у господарському процесі одним із заходів забезпечення позову є накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 1: А–Г / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. С. 140.

² Малярчук Л. Правова сутність арешту майна боржника при зверненні стягнення на нього. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 47. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.07>.

³ Котова О.С., Капліна О.В. Проблеми визначення поняття «арешт майна» у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3. С. 143.

⁴ Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

чи в інших осіб (п. 1 ч. 1 ст. 137 Господарського процесуального кодексу України)¹; у податковому законодавстві передбачається такий винятковий спосіб забезпечення виконання платником податків його обов'язків як адміністративний арешт майна платника податків (адміністративний арешт майна – ст. 94 Податкового кодексу (далі – ПК) України)²; у виконавчому провадженні майна (коштів) боржника застосовується для забезпечення реального виконання рішення (ч. 1 ст. 56 закону України «Про виконавче провадження»)³.

У кримінальному провадженні арешт майна згідно зі ч. 2 ст. 131 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України є одним із заходів забезпечення кримінального провадження. Це означає, що він застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Поняття «арешт майна» є законодавчо закріпленим і наводиться у ч. 1 ст. 170 КПК України. Відповідно до вказаної норми арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому КПК порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна⁴.

Коли мова йде про арешт майна, також використовують термін «накладення арешту». Фактично вказані терміни є синонімічними, адже слово «накладення» по відношенню до арешту майна використовується для позначення процесу застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження. Сутність накладення арешту на майно полягає в забороні власнику розпоряджатися майном, забороні операцій з грошовими коштами або іншими цінностями, що знаходяться на зберіганні, рахунку або

¹ Господарський процесуальний кодекс України: закон України від 06.11.1991 № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

² Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

³ Про виконавче провадження: закон України від 02.07.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.

⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

вкладі в кредитних організаціях в межах, в яких накладається арешт¹. При цьому арешт майна певною мірою виступає гарантією збереження речових доказів, можливої спеціальної конфіскації, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, а також забезпечення цивільного позову². Арешт майна має тимчасовий характер, оскільки остаточне рішення про те, що належить вчинити з майном, яке арештоване, буде вирішено судом при ухваленні вироку³.

В Україні сьогодні паралельно використовуються два поняття – «активи» та «майно»: в господарській діяльності підприємство здійснює операції з майном, однак в обліку мають відобразитися активи, що свідчить про неузгодженість нормативних актів різних галузей права⁴. У кримінальному процесі для позначення процесуальних дій, що пов'язані з обмеженням права власності у кримінальному провадженні, використовується термін «майно». Разом із тим у законодавстві, що регулює діяльність виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, застосовується поняття «активи». Тому в представленому дослідженні водночас з'ясуємо трактування понять «майно» та «активи».

Поняття «майно» є одним із найбільш дискусійних в юридичній літературі. Це викликано виключною складністю його сутності⁵. Вказана ситуація також обумовлюється тим, що майно та майнові відносини є об'єктом регулювання різних галузей права. Як приклад, трактування терміну «майно» наводиться у положеннях господарського, податкового та цивільного законодавства.

Зокрема, у цивільному праві майном як особливим об'єктом вважаються окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки. При цьому майнові права є неспоживною річчю та визнаються речовими правами (ст. 190 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України). Разом із тим згідно зі ст. 179 ЦК України річчю є

¹ Зелькіна Т.С. Сутність та актуальні питання арешту майна в кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 387.

² Дрозд А.В. Деякі проблемні питання арешту майна в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Том 2. С. 167.

³ Аналіз практики розгляду слідчими суддями клопотання сторін кримінального провадження про накладення арешту на майно: узагальнення Апеляційного суду міста Києва. Київ, 2013. 18 с. URL: <https://bit.ly/3ALNt8T>.

⁴ Романчук К.В. Змістовне наповнення понять «майно», «активи» в національній обліковій практиці. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 1 (26). С. 210.

⁵ Сліпченко А.С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум права*. 2020. № 2. С. 123. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.

предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки¹. У господарському праві термін «майно» використовується по відношенню до сфери господарювання та визначається в ч. 1 ст. 139 Господарського кодексу України як сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів. Причому залежно від економічної форми, якої набуває майно у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних фондів, оборотних засобів, коштів, товарів². У податковому законодавстві термін «майно» застосовується у значенні, наведеному в ЦК України (пп. 14.1.105 п. 4.1 ст. 14 ПК України)³.

Визначення майна наводиться і в законі України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні». Відповідно до ст. 3 вказаного нормативно-правового акта майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності⁴.

У кримінальному процесуальному законодавстві по відношенню до дій, пов'язаних із позбавленням або обмеженням права власності під час кримінального провадження, законодавець оперує терміном «майно», однак його тлумачення у КПК України не наводить. При цьому в п. 6 ч. 1 ст. 91 КПК України використовується таке словосполучення як «гроші, цінності та інше майно», а у ч. 2 ст. 167 КПК України «майно у вигляді речей, документів, грошей тощо». Окрім того, у ч. 10 ст. 170 КПК України наводиться перелік майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні. Зокрема, це рухоме чи нерухоме майно, гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковій формі,

¹ Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.

² Господарський кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

³ Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

⁴ Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: закон України від 12.07.2001 № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.

в тому числі кошти та цінності, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, видаткові операції, цінні папери, майнові, корпоративні права, щодо яких ухвалою чи рішенням слідчого судді, суду визначено необхідність арешту майна¹.

Виходячи з того, що одним із завдань накладення арешту на майно є забезпечення спеціальної конфіскації, передбаченої кримінальним законодавством, варто проаналізувати й положення Кримінального кодексу (далі – КК) України. Зокрема, в ч. 1 ст. 96² КК України зазначається, що предметом спеціальної конфіскації є «гроші, цінності та інше майно ...», а в ч. 4 цієї статті деталізується, що «гроші, цінності, в тому числі кошти, що знаходяться на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах, інше майно, зазначені в цій статті, підлягають спеціальній конфіскації у третьої особи ...»².

Поряд із поняттям «майно» у вітчизняному законодавстві, а також економічній та юридичній науках активно використовується й термін «активи». Так, поняття «активи» є надзвичайно важливою категорією в обліковому, фінансовому, управлінському, правовому та інших аспектах економічної роботи будь-якого підприємства. При цьому сутність активів різниться залежно від сфери його використання, адже вказане поняття досліджується водночас як об'єкт власності, об'єкт обліку, об'єкт управління, об'єкт інвестування та економічний потенціал. У перших трьох випадках активи розглядають як результат минулих подій, оскільки вже наявні в суб'єкта господарювання, а в останніх двох – як майбутня дія, результат трансформації капіталу підприємства за допомогою інвестицій, а також ресурси, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому³.

Категорія «актив» використовується у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності, так як є однією з невід'ємних складових фінансового стану підприємства. Визначення терміну «активи» як ресурсів, контрольованих підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

² Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

³ Петруня Н.В. Концептуальні підходи до визначення сутності активів підприємств. *Економічні інновації*. 2010. Вип. 41. С. 186–189.

економічних вигод у майбутньому, нормативно закріплено в положеннях Міжнародних стандартів фінансової звітності¹ та закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»². При цьому в Міжнародному стандарті фінансової звітності для малих та середніх підприємств зазначається, що майбутня економічна вигода від активу – це його потенціал, який прямо чи непрямо сприяє надходженню грошових коштів та їх еквівалентів до підприємства. Ці грошові потоки можуть виникнути в результаті використання активу або його вибуття. Багато активів, наприклад основні засоби, мають матеріальну форму. Але матеріальна форма не є обов'язковою для існування активу. Деякі активи є нематеріальними. Разом із тим при визначенні наявності активу право власності не є вирішальним чинником. Так, наприклад, орендована нерухомість є активом, якщо підприємство контролює вигоди, які очікується отримати від такої нерухомості³.

У податковому законодавстві зустрічається словосполучення «активи фізичної особи», які в своїй сукупності представлені грошовими активами фізичної особи, майном і майновими правами (пп. 14.1.280 п. 14.1 ст. 14 ПК України). Разом із тим законодавець зазначає, що грошові активи фізичної особи для цілей підрозділу 9⁴ «Особливості застосування одноразового (спеціального) добровільного декларування активів фізичних осіб» розділу XX «Перехідні положення» ПК України – це кошти в національній та іноземній валютах, розміщені на рахунках в українських та іноземних банках, грошові внески до кредитних спілок та інших небанківських фінансових установ, права грошової вимоги (у тому числі кошти, позичені третім особам за договором позики), оформлені у письмовій формі з юридичною особою або нотаріально посвідчені у разі виникнення права вимоги декларанта до фізичної особи, а також активи у банківських металах, пам'ятні банкноти та монети, електронні гроші (пп. 14.1.281 п. 14.1 ст. 14 ПК України)⁴.

¹ Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ): міжнародний документ Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) від 01.01.2012. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

² Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України.* 1999. № 40. Ст. 365.

³ Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП): міжнародний документ Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) від 01.01.2013. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063.

⁴ Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

В юридичній енциклопедії під терміном «активи» запропоновано розуміти власність фізичних і юридичних осіб у вигляді рухомого та нерухомого майна, землі, лісових угідь, запасів корисних копалин, інших цінностей, що мають грошову вартість і використовуються їх власниками для виплати своїх зобов'язань іншим фізичним чи юридичним особам. Більше того, термін «активи» охоплює близькі за значенням поняття «засоби», «фонди», «майно» тощо¹.

Законодавче тлумачення терміну «активи» наводиться в КК України, законах України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» і «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Зокрема:

– у п. 2 примітки до ст. 368⁵ КК України («Незаконне збагачення») зазначається, що під активами слід розуміти грошові кошти (у тому числі готівкові кошти, кошти, що перебувають на банківських рахунках чи на зберіганні у банках або інших фінансових установах), інше майно, майнові права, нематеріальні активи, у тому числі криптовалюти, обсяг зменшення фінансових зобов'язань, а також роботи чи послуги, надані особі, уповноваженій на виконання функцій держави або місцевого самоврядування²;

– у п. 1 ч. 1 ст. 1 закону «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» активи визначаються як кошти, майно, майнові та інші права, на які може бути накладено або накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковані за рішенням суду у кримінальному провадженні чи стягнені за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими³;

– у п. 2 ч. 1 ст. 1 закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 1: А–Г / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. С. 86.

² Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

³ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» термін «активи» вживається у значенні коштів, у тому числі електронних грошей, іншого майна, майнових та немайнових прав¹.

З вищенаведеного помітно, що поняття «активи» та «майно» є близькими та взаємопов'язаними. Проте не варто їх ототожнювати, адже майно відображається в обліку виходячи з права власності, актив – за його економічною характеристикою, здатністю приносити дохід даному суб'єкту. Відповідно активи включають як майно, так і об'єкти, що не відносяться до майна, – витрати майбутніх періодів, витрати за невиконаними договорами на надання послуг².

Більше того, аналіз законодавства України показує, що в кримінальному та кримінальному процесуальному праві не враховуються всі ознаки активів як засобів бухгалтерського обліку та фінансової звітності, а беруться до уваги тільки перелік об'єктів, які варто відносити до числа активів фізичної чи юридичної особи, та їх походження. А саме: в КК України визначається які активи є предметом та/чи засобом учинення кримінального посягання та в яких випадках вони підлягають конфіскації, спеціальній конфіскації, а в КПК України – процесуальні аспекти забезпечення під час кримінального провадження збереження речових доказів; спеціальної конфіскації; конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи; відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільного позову), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, зокрема при застосуванні такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна.

Прийнято виокремлювати дві групи активів – нефінансові та фінансові. Нефінансові активи включають в себе матеріальні активи – власність, що має майнову форму та грошову вартість (земля, адміністративні споруди, підприємства, обладнання, запаси сировини, готова продукція та інше), і нематеріальні активи, які є умовною вартістю об'єктів власності (патенти, ноу-хау, гудвіл (репутація фірми), торговельні марки, фірмові знаки, інші види

¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

² Романчук К.В. Змістовне наповнення понять «майно», «активи» в національній обліковій практиці. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 1 (26). С. 209, 210.

інтелектуальної власності, права на користування ресурсами). До фінансових активів належать платіжні засоби фізичних чи юридичних осіб або об'єкти, від яких у майбутньому чекають прибутків (касова готівка, депозити в банках, вклади, чеки, цінні папери, акції, монетарне золото, позички МВФ тощо)¹. Більше того, поняття фінансових активів закріплено в п. 4 ч. 1 ст. 1 закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», згідно з положеннями якого фінансові активи – це кошти, фінансові інструменти, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів².

Якщо вести мову про електронні активи, варто відзначити, що вони за своєю суттю, фактично, є фінансовими активами в електронній формі. При цьому на законодавчому рівні термін «електронні активи» не знайшов свого закріплення та врегулювання. Разом із тим у законі України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» наводиться тлумачення таких термінів як «електронний платіжний засіб», «електронні гроші». Зокрема, в п. 1.14 ст. 1 вказаного закону зазначається, що електронний платіжний засіб – це платіжний інструмент, який надає його держателю можливість за допомогою платіжного пристрою отримати інформацію про належні держателю кошти та ініціювати їх переказ, а в п. 14.1 ст. 14 уточнюється, що електронний платіжний засіб може існувати в будь-якій формі, на будь-якому носії, що дає змогу зберігати інформацію, необхідну для ініціювання електронного переказу. При цьому в п. 15.1 ст. 15 названого нормативно-правового акта закріплено трактування терміну «електронні гроші», а саме як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі³. Тобто електронні гроші – це умовна назва коштів, які використовуються їхніми власниками на основі електронної системи банківських послуг⁴.

¹ Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 1: А–Г / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. С. 86.

²

³ Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: закон України від 05.04.2001 № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.

⁴ Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 2: Д–Й / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1999. С. 354.

Згідно із Законом України «Про платіжні системи», який уже набрав чинності, але вводиться в дію 01.08.2022, в Україні випускаються та використовуються електронні гроші та цифрові гроші Національного банку України. При цьому в ст. 1 вказаного нормативно-правового акта наводяться визначення вказаних термінів, а саме: електронні гроші – одиниці вартості, що зберігаються в електронному вигляді, випущені емітентом електронних грошей для виконання платіжних операцій (у тому числі з використанням наперед оплачених платіжних карток багатоцільового використання), які приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж їх емітент, та є грошовим зобов'язанням такого емітента електронних грошей; цифрові гроші Національного банку України – електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк України¹.

Останніми роками в платіжній системі все частіше використовуються віртуальні активи, що, в свою чергу, призвело до появи «нових шляхів і способів вчинення фінансово-діджиталізованих злочинів». Це стало причиною появи в українському законодавстві поняття «віртуальні активи». Зокрема, в п. 13 ч. 1 ст. 1 закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначено, що віртуальний актив – цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей².

Відповідно до Закону України «Про віртуальні активи», «віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав»³.

¹ Про платіжні системи: закон України від 30.06.2021 № 1591-ІХ. *Офіційний вісник України*. 2021. № 62. Стор. 82. Ст. 3876.

² Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

³ Прийнято Закон «Про віртуальні активи». *Верховна Рада України: офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/213503.html>.

З вищенаведеного помітно, що активи, їх різновиди та складові є категоріями, які водночас використовуються як в економічній, так і юридичній науках. При цьому окремі аспекти їх трактування різняться, оскільки відіграють різне прикладне значення. Прикметник «електронний» указує, передусім, на форму випуску й обігу таких активів, підкреслює їх нематеріалізованість. Електронні активи представлені грошовими коштами в безготівковій формі, а саме формі записів на рахунках. Зокрема, електронними активами є: кошти, що перебувають на банківських рахунках, тобто рахунках, на яких обліковуються власні кошти, вимоги, зобов'язання банку стосовно його клієнтів і контрагентів та які дають можливість здійснювати переказ коштів за допомогою банківських платіжних інструментів¹; кошти, що перебувають на зберіганні у банках або інших фінансових установах; кошти, що перебувають на електронних рахунках (рахунках користувача електронних коштів); цифрові гроші; віртуальні активи.

Щоб визначити поняття та сутність електронних активів, одержаних злочинним шляхом, важливо з'ясувати, що саме прийнято розуміти під виразом «одержані злочинним шляхом». Назване словосполучення безпосередньо вказує на незаконний характер джерел походження активів, неправомірність їх отримання.

Як зазначається у п. 23 ч. 1 ст. 1 Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», доходи, одержані злочинним шляхом, – будь-які активи, одержані прямо чи опосередковано внаслідок вчинення злочину, зокрема валютні цінності, рухоме та нерухоме майно, майнові та немайнові права, незалежно від їх вартості². Відповідно електронні активи, одержані злочинним шляхом, є активами в електронній формі, які були отримані безпосередньо чи опосередковано в результаті вчинення кримінального правопорушення.

Більш детальноше роз'яснення, що слід розуміти під прямими чи опосередкованими способами отримання майна (доходів), в тому числі електронних активів, внаслідок вчинення кримінального

¹ Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

² Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

правопорушення наводиться у фаховій науковій літературі та положеннях кримінального та кримінального процесуального законодавства, що регулюють діяльність із забезпечення та застосування спеціальної конфіскації. Зокрема, керуючись ч. 1 ст. 96² КК України та п. 6 ч. 1 ст. 91 КПК України, до активів, одержаних злочинним шляхом, варто відносити гроші, цінності та інше майно:

– одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна;

– призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення;

– є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом;

– підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення¹.

Виходячи з вищенаведеного, електронні активи вважаються одержаними злочинним шляхом у тому разі, якщо ці активи набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, є доходом від нього, є предметом або знаряддям, іншим засобом вчинення злочину чи активами, наданими особі з метою сприяти кримінальному правопорушенню².

Отже, проаналізувавши наукові положення і положення законодавства України та галузевих нормативно-правових актів, визначено поняття та сутність наступних термінів.

1. Накладення арешту – це діяльність уповноважених суб'єктів із застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна з метою гарантування збереження речових доказів, можливої спеціальної конфіскації, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, а також забезпечення цивільного позову. Накладення арешту полягає в тимчасовому обмеженні права

¹ Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131; Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

² Герасимов Р. Деякі питання застосування арешту майна за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4 (5). С. 189, 190; Комарницька О., Дем'янчук І. Арешт на тимчасово вилучене майно під час досудового розслідування через повноваження прокурора. *Вісник прокуратури*. 2016. № 1. С. 71; Дрозд А.В. Деякі проблемні питання арешту майна в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Том 2. С. 165.

власності на майно під час кримінального провадження у порядку, визначеному КПК України.

2. Активи – це кошти у готівковій і безготівковій формах, у тому числі електронні та цифрові гроші, віртуальні активи, інше майно, майнові та немайнові права.

3. Електронні активи, одержані злочинним шляхом, – це грошові кошти в формі записів на рахунках (безготівковій формі) та віртуальні активи, які прямо чи опосередковано отримані внаслідок учинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна; призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення; є предметом кримінального правопорушення; підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення.

Контрольні питання

1. Що прийнято розуміти під арештом майна у кримінальному провадженні?

2. У чому полягає сутність накладення арешту на майно?

3. Як співвідносяться поняття «арешт майна» та «накладення арешту»?

4. Як тлумачиться термін «майно»?

5. Яке законодавче тлумачення терміну «активи»?

6. Яке співвідношення між поняттями «активи» та «майно»?

7. Які групи активів прийнято виокремлювати? До якої з них відносяться електронні активи?

8. Що таке електронні активи?

9. Які електронні активи вважаються одержаними злочинним шляхом?

2. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні є процесуальною дією, яка полягає в тимчасовому позбавленні за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування вказаним майном з метою забезпечення дієвості цього провадження. Мова йде про застосування заходу забезпечення кримінального провадження, а саме – арешту майна. Відповідно діяльність із застосування вказаного заходу регулюється положеннями чинного кримінального процесуального законодавства України, адже як зазначається в ч. 1 ст. 1 КПК України порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України. При цьому кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та інших законів України¹.

Конституція України є Основним Законом, який має найвищу силу в нашій державі. Більше того, закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Зокрема, в ст. 41 Основного Закону закріплено право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. При цьому як гарантія вказаного права законодавець наголошує на тому, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним. Право власності, будучи конституційним правом, не може бути обмеженим, крім випадків, передбачених Конституцією України. Проте допускається можливість конфіскації майна виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом. Разом із тим на конституційному рівні закріплюється право кожного захищати свої права і свободи, в тому числі право власності, в суді шляхом

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб, зокрема органів досудового розслідування чи прокурора, слідчого судді¹.

Згідно зі ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України². Відповідно загальні засади та процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні регламентуються й положеннями міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною.

Основними міжнародними правовими актами, за допомогою яких регулюється діяльність з арешту електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні є:

– Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, визначає заходи, які повинні вживатися на національному рівні, та принципи міжнародного співробітництва в цій сфері, особливості здійснення прелімінарних заходів, конфіскації тощо. В цій Конвенції передбачається зобов'язання на прохання іншої Сторони, яка порушила кримінальне переслідування або судовий розгляд справи з метою конфіскації, вживати необхідних прелімінарних заходів, таких як заморожування чи накладення арешту, з метою запобігання будь-якому використанню, передачі або розпорядженню власністю, яка пізніше може бути предметом клопотання про конфіскацію або яка може бути такою, що відповідатиме вимогам клопотання³;

– Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173), в якій зазначається перелік корупційних злочинів, шляхи співробітництва із національними органами та між ними, заходи по сприянню збиранню доказів і конфіскації доходів, засади та заходи міжнародного співробітництва під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Зокрема, згідно з ч. 1 ст. 23 цієї Конвенції кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, – включаючи заходи, що дозволяють застосування спеціальних слідчих методів із дотриманням національного

¹ Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

² Там само.

³ Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: конвенція Ради Європи від 08.11.1990. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Стор. 304.

законодавства, – які можуть бути необхідними для забезпечення її можливості сприяти збиранню доказів у зв'язку із кримінальними злочинами, визначеними у статтях 2–14 цієї Конвенції, та ідентифікувати, вистежувати, заморожувати і заарештовувати засоби та доходи, отримані від корупції, чи власність, вартість якої відповідає таким доходам, до яких можуть застосовуватися заходи, передбачені у пункті 3 статті 19 цієї Конвенції¹;

– Рамкове Рішення Ради 2001/500/ЮВС від 26.06.2001 про відмивання грошей, виявлення, розшук, заморожування, арешт і конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачає обов'язок кожної держави-члена вжити необхідних кроків для забезпечення того, щоб її законодавство та процедури в сфері конфіскації доходів від злочинів також давали змогу, принаймні у разі неможливості арешту відповідних доходів, конфіскувати власність, вартість якої є еквівалентною сумі таких доходів, як через суто внутрішні провадження, так і через провадження, порушені на запит іншої держави-члена, в тому числі на запити щодо забезпечення виконання іноземних наказів про конфіскацію. Однак держави-члени можуть не здійснювати конфіскацію власності, вартість якої є еквівалентною доходам, одержаним злочинним шляхом, у випадках, коли така вартість становить менше ніж 4000 євро²;

– Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції визначає заходи щодо недопущення відмивання коштів, зокрема кожна Держава-учасниця повинна забезпечити здатність адміністративних, регулятивних, правоохоронних та інших органів, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів (у тому числі і судових органів, коли це відповідає внутрішньому праву) здійснювати співробітництво й обмін інформацією на національному та міжнародних рівнях, що встановлюються її внутрішнім правом, і з цією метою розглянути питання про створення підрозділу з фінансової розвідки, який буде діяти як національний центр для збирання, аналізу та поширення інформації, що стосується можливих випадків відмивання коштів (п. б ч. 1 ст. 14). У ст. 31 зазначеного нормативно-правового акта визначаються засади

¹ Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: конвенція Ради Європи від 27.01.1999 № ETS 173. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 47–48.

² Про відмивання грошей, виявлення, розшук, заморожування, арешт і конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом: Рамкове Рішення Ради від 26.06.2001 № 2001/500/ЮВС. *Офіційний вісник Європейських Співтовариств*. 2001. L 182. Стор. 1.

призупинення операцій (заморожування), арешту і конфіскації. Зокрема, кожна Держава-учасниця вживає, максимальною мірою, можливою в рамках її внутрішньої правової системи, таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення можливої конфіскації: доходів від злочинів, що визначені цією Конвенцією, або майна, вартість якого відповідає вартості таких доходів; майна, обладнання та інших засобів, які використовувались або призначалися для використання під час вчинення злочинів, що визначені цією Конвенцією¹;

– Рамкове рішення Ради 2005/212/ЮВС від 24.02.2005 про конфіскацію доходів, засобів і власності, одержаних злочинним шляхом, передбачає, що кожна держава-член вживає необхідних заходів, щоб мати змогу здійснювати повну чи часткову конфіскацію засобів та доходів від кримінальних злочинів, що караються позбавленням волі на строк від одного року, або власності, вартість якої відповідає таким доходам. Щодо податкових злочинів, для стягнення з правопорушника доходів від злочину держави-члени можуть застосовувати інші процедури, ніж кримінальні²;

– Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму передбачає вживання на національному рівні кожною зі Сторін таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб вона могла конфіскувати знаряддя й засоби злочину та доходи або майно, вартість якого відповідає таким доходам, та відмите майно. Зокрема, в ст. 5 вказаної Конвенції вказується на необхідність забезпечення застосування заходів з блокування, арешту й конфіскації також до: майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи; майна, одержаного із законних джерел, якщо до нього було цілком або частково прилучено доходи, – не більш ніж в обсязі оцінної вартості таких доходів; прибутку або інших вигод, одержаних від доходів, від майна, в яке були перетворені або конвертовані доходи, одержані злочинним шляхом, або від майна, до якого прилучено доходи, одержані злочинним шляхом, – аж до оцінної вартості таких доходів, у такий самий спосіб і настільки, який і наскільки застосовується до

¹ Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 49.

² Про конфіскацію доходів, засобів і власності, одержаних злочинним шляхом: Рамкове рішення Ради від 24.02.2005 № 2005/212/ЮВС. *Офіційний вісник Європейських Співтовариств*. 2005. L 68. Стор. 49.

доходів. Окрім того, названий міжнародний акт регламентує створення підрозділів фінансової розвідки (ст. 12)¹;

– Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 03.04.2014 про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі, в якій запропоновано розширити існуюче поняття доходів, одержаних злочинним шляхом, включаючи в нього як прямі доходи від злочинної діяльності, так і будь-які непрямі вигоди, в тому числі подальше реінвестування або трансформацію прямих доходів. Тобто доходи можуть включати будь-яку власність, у тому числі трансформовану або конвертовану, повністю або частково, в іншу власність, власність, змішану з власністю, придбану із законних джерел, а також прогнозовану вартість за рахунок змішаних доходів. Вони також можуть включати доходи або іншу вигоду від доходів, одержаних злочинним шляхом, або від власності, в яку або разом з якою такі доходи були трансформовані, конвертовані або змішані. Окрім того, в Директиві вказується про вживання необхідних заходів для забезпечення конфіскації, розширеної конфіскації, конфіскації у третньої сторони, заморожування².

Основні засади та порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні визначені в КПК України. Зокрема, в ч. 1 ст. 16 указанного нормативно-правового акта зазначається, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється лише на підставі вмотивованого судового рішення, ухваленого в порядку, передбаченому КПК України. Також у ст. 64² КПК України зазначається, що іншим учасником кримінального провадження може бути третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт. Третя особа (будь-яка фізична або юридична особа) набуває вказаного процесуального статусу з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна та наділяється правами й обов'язками, передбаченими КПК України

¹ Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: конвенція Ради Європи від 16.05.2005. *Офіційний вісник України*. 2011. № 41. /№ 95, 2010, ст. 3374/. Стор. 163. Ст. 1705.

² Про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі: Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 03.04.2014. *EUR-Lex: an official EU website*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj>.

для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосуються арешту майна¹.

Окрім того, в ст. 91 КПК України визначено перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, серед яких виокремлено, зокрема, вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру. Також у КПК України наводиться визначення речових доказів, до яких відносяться й предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення (ст. 98), встановлюються вимоги до зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100)².

Види заходів забезпечення кримінального провадження та загальні правила їх застосування визначені в ст. ст. 131, 132 КПК України; процесуальний порядок арешту майна – главі 17 КПК України; особливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування при вирішенні питання про накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, – главі 26 КПК України; особливості розшуку, арешту і конфіскації майна на підставі запиту про міжнародну правову допомогу – ст. 568 КПК України³.

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

³ Там само.

Окрему групу нормативно-правових актів, що регулюють накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні становлять інші закони України. Останні визначають як основні завдання та повноваження правоохоронних органів, у системі яких функціонують органи досудового розслідування, та інших органів, зокрема уповноважених виявляти, розшукувати та управляти активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, так і особливості пошуку активів, одержаних злочинним шляхом, і накладення на них арешту, організації взаємодії та міжнародного співробітництва під час такої діяльності.

Серед інших законів України, що регламентують накладення арешту на електронні активи, отримані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні слід виокремити наступні.

1. Закон «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності та права підрозділів, які здійснюють таку діяльність, в тому числі спрямовані на пошук і виявлення доходів, одержаних злочинним шляхом, за допомогою витребування документів та даних, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні кримінального правопорушення, джерело та розміри їх доходів, а також проведення негласних слідчих (розшукових) дій згідно з положеннями КПК України¹.

2. Закон «Про Службу безпеки України» визначає, що на вказаний державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України, покладається завдання з попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Для виконання названого завдання на Службу безпеки України покладаються обов'язки виявляти, припиняти та розкривати кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, проводити їх досудове розслідування; подавати наявними силами і

¹ Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

засобами, в тому числі і технічними, допомогу органам Національної поліції, іншим правоохоронним органам у боротьбі із вчиненням кримінальних правопорушень; здійснювати функцію технічного регулювання у сфері спеціальних технічних засобів для зняття інформації з каналів зв'язку та інших технічних засобів негласного отримання інформації; т. п. У ч. 2 ст. 25 цього закону зазначається, що у разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності Служба безпеки України, її органи і співробітники мають також право одержувати в установленому законом порядку на письмову вимогу керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України від митних органів, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів на них за конкретний проміжок часу (з розшифруванням сум, дати призначення та контрагента платежу), вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів, на підставі яких було відкрито рахунок конкретної юридичної або фізичної особи; залучати в установленому законодавством порядку до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів; одержувати в установленому законодавством порядку за письмовими запитами керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом, Офісом Генерального прокурора, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України; ініціювати в судовому порядку питання надання доступу до активів, що пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням, за зверненням особи, яка може документально підтвердити наявність виняткових умов, викладених у відповідних резолюціях Ради Безпеки ООН, або потреби в покритті основних та надзвичайних витрат; тощо¹.

¹ Про Службу безпеки України: закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

3. Закон «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» в ст. 64 закріплює порядок накладення арешту або встановлення іншого обмеження на право розпорядження майновими правами у системі клірингового обліку. Зокрема, зазначається, що арешт на майнові права накладається (встановлюється) та скасовується (знімається) на підставі судового рішення або уповноваженого законом органу чи особи. Особа, яка провадить клірингову діяльність, вносить зміни до системи клірингового обліку щодо накладення арешту на майнові права особи до завершення робочого дня, коли отримано відповідне рішення, крім випадків визначених законом, та повідомляє суд або уповноважений законом орган чи посадову особу про дії, вчинені за результатами отримання відповідного рішення про накладення арешту на майнові права особи, протягом наступного робочого дня після отримання такого відповідного рішення. При цьому в ч. 4 ст. 64 вказаного нормативно-правового акта вказується, що наступного робочого дня особа, яка провадить клірингову діяльність, після завершення всіх розрахунків або припинення зобов'язань за деривативними контрактами, правочинами щодо фінансових інструментів, валютних цінностей та товарними операціями, які були укладені особою, на майнові права якої накладається арешт, на організованому ринку та поза ним, до завершення того робочого дня, коли особою, яка провадить клірингову діяльність, було отримано рішення про накладення (встановлення) арешту або вносить зміни до системи клірингового обліку щодо арешту на майнові права цієї особи в межах залишку майнових прав, щодо яких у системі клірингового обліку відсутні обмеження, встановлені для здійснення/забезпечення розрахунків за деривативними контрактами, правочинами щодо фінансових інструментів, валютних цінностей та товарними операціями, укладеними цією особою на організованому ринку та поза ним; або залишає без виконання відповідне рішення про накладення арешту на майнові права особи, якщо такий залишок майнових прав дорівнює нулю¹.

4. Податковий кодекс України у розділі XVIII² регламентує діяльність податкової міліції, яка виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції. Зокрема, одним із завдань податкової міліції є запобігання кримінальним та іншим

¹ Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.

правопорушенням у сфері оподаткування та бюджетній сфері, їх розкриття, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення. Для виконання вказаного завдання податкова міліція уповноважена, зокрема, проводити відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, а також досудове розслідування в межах наданої законом компетенції, вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків; вживати заходів щодо виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями; виявляє кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, встановлює місцезнаходження платників податків, проводить опитування їх засновників, посадових осіб¹.

5. Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» встановлює, що Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) задля протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці, а також вжиття інших передбачених законом заходів щодо протидії корупції: здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проводить досудове розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом; вживає заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності НАБУ, здійснює діяльність щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт; взаємодіє з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків; здійснює міжнародне співробітництво у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України; т. д.²

6. Закон «Про Національну поліцію», який закріплює принципи діяльності поліції при виконанні своїх завдань, зокрема протидії

¹ Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

² Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

злочинності; визначає її повноваження, в тому числі здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності; встановлює право використовувати поліцією інформаційних ресурсів тощо¹.

7. Закон «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» визначає правові й організаційні засади діяльності з виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Зокрема, серед повноважень Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – Національне агентство) законодавець виокремлює витребування за рішенням Голови Національного агентства або його заступника та безоплатне одержання в установленому законом порядку від державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного агентства, а також інформацію, що становить банківську таємницю, в порядку та обсязі, визначених законом; наявність доступу до Єдиного реєстру досудових розслідувань (в порядку та обсязі, визначених спільним наказом Офісу Генерального прокурора та Національного агентства), автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; інші. У ст. 15 вказаного нормативно-правового акта закріплено засади взаємодії Національного агентства з державними органами, а саме органами досудового розслідування, прокуратури та суду, Національним банком України, Фондом державного майна України, Міністерством юстиції України, Національним агентством з питань запобігання корупції, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню

¹ Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

розповсюдження зброї масового знищення, та іншими державними органами. При цьому зазначається, що Національне агентство взаємодіє з органами досудового розслідування, прокуратури та суду шляхом: виконання звернень слідчого, детектива, прокурора, слідчого судді, суду з питань виявлення, розшуку, проведення оцінки та управління активами, а також щодо виконання рішень іноземних компетентних органів про накладення арешту та конфіскацію активів; сприяння у розшуку належних приміщень, майданчиків для зберігання активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави і щодо яких управління не здійснюється Національним агентством; надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком, проведенням оцінки та управлінням активами. Окрім того, Національне агентство формує та веде Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні (Розділ IV)¹.

8. Закон «Про Державне бюро розслідувань», згідно з яким Державне бюро розслідувань (далі – ДБР) відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції уповноважене здійснювати оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР, на підставах та в порядку, встановлених законом; вживавати заходи щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечувати можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством; вживавати заходи для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності ДБР; виключно з метою здійснення своїх повноважень мати доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на ДБР, із дотриманням законодавства про захист персональних даних;

¹ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

здійснювати виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав; здійснювати співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України; т. п.¹

9. Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» визначає правовий механізм запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Зокрема, відповідно до ст. 23 названого нормативно-правового акта на суб'єкта первинного фінансового моніторингу покладається обов'язок зупинити фінансові операції у разі виникнення підозри, що вони містять ознаки вчинення кримінального правопорушення, визначеного КК України. Спеціально уповноважений орган у разі виникнення підозр може прийняти рішення про подальше зупинення фінансових операцій та/чи зупинення видаткових фінансових операцій на строк до семи робочих днів, про що зобов'язаний негайно повідомити як суб'єкту первинного фінансового моніторингу, так і правоохоронним органам, уповноваженим приймати рішення відповідно до КПК України. При цьому протягом строку подальшого зупинення відповідних фінансових операцій або зупинення видаткових фінансових операцій проводиться аналітична робота, збирається необхідна додаткова інформація, здійснюється її обробка, перевірка, аналіз та у разі, якщо за результатами перевірки є мотивовані підозри, – спеціально уповноважений орган приймає рішення про продовження зупинення відповідних фінансових операцій (видаткових фінансових операцій), готує і подає відповідний узагальнений матеріал або додатковий узагальнений матеріал правоохоронним органам, уповноваженим приймати рішення відповідно до КПК України. Правоохоронні органи протягом строку продовження зупинення відповідних фінансових операцій (видаткових фінансових операцій) здійснюють досудове розслідування та у разі, якщо: встановлено відсутність події кримінального правопорушення або відсутність у діянні складу

¹ Про Державне бюро розслідувань: закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

кримінального правопорушення, – негайно інформують про це спеціально уповноважений орган; наявні обґрунтовані підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення та накладено арешт на відповідні рахунки у порядку, встановленому КПК України, – інформують про це спеціально уповноважений орган протягом двох робочих днів з дня винесення судом ухвали про арешт майна із зазначенням її номера та дати. У разі накладення у порядку, встановленому КПК України, арешту на рахунки клієнта, операції по яких зупинено, суб'єкт первинного фінансового моніторингу інформує про це спеціально уповноважений орган у день надходження для виконання ухвали суду про арешт майна із зазначенням її номера та дати¹.

Отже, нормативно-правове регулювання накладення арешту на електронні активи, отримані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні здійснюється кримінальним процесуальним законодавством, яке представлено Конституцією України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України, Законами України та іншими законами України.

Підзаконні нормативно-правові акти не є складовою кримінального процесуального законодавства, а значить регламентують не процесуальні, а організаційно-тактичні аспекти накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні. У зв'язку з чим положення таких актів будуть розглянуті під час висвітлення тактики накладення арешту.

Контрольні питання

1. Якими нормативно-правовими актами регулюється накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

2. Назвіть основні міжнародно-правові акти, за допомогою яких регулюється діяльність з арешту електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

¹ Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361-ІХ. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

3. Якими положеннями КПК України визначаються основні засади та порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

4. Якими законами України регламентується накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

5. Чи є підзаконні нормативно-правові акти складовою кримінального процесуального законодавства, яке регулює накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

3. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні регламентується главою 17 (ст. ст. 170–175) КПК України¹.

Умовно діяльність з накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні можна поділити на окремі етапи:

– прийняття рішення про наявність підстав для застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження;

– у невідкладних і виключних випадках накладення арешту на майно або кошти, зокрема на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах, за рішенням Директора НАБУ(або його заступника), погодженим прокурором (вказаний етап є додатковим, а не основним, і може здійснюватися детективами НАБУ);

– звернення з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду;

– розгляд клопотання та вирішення питання про арешт майна;

– виконання ухвали про арешт майна.

Приймаючи рішення про накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, передусім слід переконатися в наявності сукупності підстав чи розумних підозр вважати, що таке майно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна. Заборона або обмеження користування, розпорядження майном, у тому числі електронними активами, одержаними злочинним шляхом, можуть бути застосовані лише у разі, коли існують обставини, які підтверджують, що їх незастосування призведе до приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

такого майна. Окрім того, враховуючи, що накладення арешту є заходом забезпечення кримінального провадження, його застосування згідно з ч. 3 ст. 132 КПК України не допускається, якщо слідчий, дізнавач, прокурор не доведе, що: існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, дізнавача, прокурора; може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, дізнавач, прокурор звертається із клопотанням.

Разом із тим забороняється накладати арешт на:

- кошти на єдиному рахунку, відкритому у порядку, визначеному ст. 35¹ ПК України;
- кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість;
- кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання;
- кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих відповідно до ст. 19¹ закону України «Про теплопостачання»;
- кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами;
- кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих відповідно до ст. 26¹ закону України «Про теплопостачання» і ст. 18¹ закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення»;
- кошти, що перебувають на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до закону України «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки»
- майно, якщо воно перебуває у власності добросовісного набувача, крім арешту майна з метою забезпечення збереження речових доказів.
- майно/кошти банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав,

визначених ст. 77 закону України «Про банки і банківську діяльність» (крім ліквідації банку за рішенням його власників);

– майно/кошти Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також заборона вчинення дій іншим особам під час реалізації Фондом гарантування вкладів фізичних осіб майна банку, віднесеного до категорії неплатоспроможних, та банку, що ліквідується відповідно до закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»;

– кошти, які знаходяться в Національному банку України або іншому банку на рахунках, відкритих Центральному депозитарію цінних паперів та/або кліринговим установам, для забезпечення здійснення грошових розрахунків.

Окремо варто зазначити, що вартість активів, які належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову або стягнення отриманої неправомірної вигоди, повинна бути співмірною розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням або зазначеної у цивільному позові, розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою. Також арешт може бути накладений на електронні активи, одержані злочинним шляхом, на які раніше накладено арешт відповідно до інших актів законодавства. У такому разі виконанню підлягає ухвала слідчого судді, суду про накладення арешту на майно відповідно до правил КПК України.

За потреби задля виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, слідчому, прокуророві слід вжити необхідних заходів, зокрема витребувати необхідну інформацію у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб.

Згідно з ч. 9 ст. 170 КПК України у невідкладних випадках і виключно з метою збереження речових доказів або забезпечення можливої конфіскації чи спеціальної конфіскації майна у кримінальному провадженні щодо тяжкого чи особливо тяжкого злочину за рішенням Директора НАБУ (або його заступника), погодженим прокурором, може бути *накладено попередній арешт* на майно або кошти на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах. Такі заходи застосовуються строком до 48 годин. Невідкладно після прийняття такого рішення, але не пізніше ніж протягом 24 годин, прокурор звертається до слідчого судді із

клопотанням про арешт майна. Якщо у вказаний строк прокурор не звернувся до слідчого судді із клопотанням про арешт майна або якщо в задоволенні такого клопотання було відмовлено, попередній арешт на майно або кошти вважається скасованим, а вилучене майно або кошти негайно повертаються особі.

Наступним етапом накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні є *звернення з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду*. Суб'єктом такого звернення є прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільний позивач.

Зміст клопотання про арешт майна дещо різниться залежно від суб'єкта його подання та визначений у ч. ч. 2, 3 ст. 171 КПК України. У клопотанні слідчого, прокурора про арешт майна повинно бути зазначено:

- підстави і мету відповідно до положень ст. 170 КПК України та відповідне обґрунтування необхідності арешту майна;
- перелік і види майна, що належить арештувати;
- документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати, або конкретні факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, третіми особами таким майном;
- розмір шкоди, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, у разі подання клопотання відповідно до ч. 6 ст. 170 КПК України.

При цьому до клопотання повинні долучатися в якості додатків оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання.

У випадку подання цивільним позивачем у кримінальному провадженні клопотання про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, третіх осіб для відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, таке клопотання обов'язково повинне містити відомості про розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, розмір позовних вимог, а також докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди.

Накладення арешту на майно, в тому числі електронних активів, одержаних злочинним шляхом, є різновидом заходів забезпечення кримінального провадження, у зв'язку з чим подання

клопотання про його застосування на підставі ухвали слідчого судді або суду подається відповідно до ч. 2 ст. 132 КПК України. А саме – клопотання про арешт майна подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, а у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до підсудності Вищого антикорупційного суду, – до Вищого антикорупційного суду. Це є загальним правилом і не залежить від віддаленості району, де розміщено майно, на яке може бути накладено арешт¹.

Розгляд клопотання та вирішення питання про арешт майна здійснюється слідчим суддею, судом у судовому засіданні з дотриманням вимог ст. ст. 172, 173 КПК України.

Розгляд клопотання про арешт майна відбувається не пізніше двох днів з дня його надходження до суду, за участю слідчого та/або прокурора, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності – також захисника, законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання.

У разі наявності необхідності забезпечити арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до ч. 2 ст. 172 КПК України клопотання про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Якщо слідчий суддя, суд встановив, що клопотання про арешт майна подано без дотримання вимог ст. 171 КПК України, повертає його прокурору, цивільному позивачу та встановлює строк в сімдесят дві години або з урахуванням думки слідчого, прокурора чи цивільного позивача менший строк для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу.

Під час розгляду клопотання про арешт майна (електронних активів, одержаних злочинним шляхом) слідчий суддя вправі за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна.

¹ Мороцька Н. Арешт майна в кримінальному провадженні: 5 основних тез. *LegalHub.Online*. URL: <https://legalhub.online/kryminalne-pravo/aresht-majna-v-kryminalnomu-provazhenni-5-osnovnyh-tez/>.

Розглядаючи клопотання про арешт майна слідчий суддя, суд з метою прийняття рішення переконується в наявності підстав, зазначених у ч. 3 ст. 132 і ч. 1 ст. 170 КПК України. Також відповідно до ч. 2 ст. 173 КПК України під час вирішення питання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, слідчий суддя, суд зобов'язані враховувати наступні обставини:

- правову підставу для арешту майна;
- можливість використання майна як доказу у кримінальному провадженні;
- наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність;
- можливість спеціальної конфіскації майна;
- розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою;
- розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження;
- наслідки арешту майна для підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб.

Також згідно з ч. 10 ст. 100 КПК України під час вирішення питання щодо спеціальної конфіскації насамперед має бути вирішене питання про повернення грошей, цінностей та іншого майна власнику (законному володільцю) та/або про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Застосування спеціальної конфіскації здійснюється тільки після доведення в судовому порядку стороною обвинувачення, що власник (законний володілець) грошей, цінностей та іншого майна знав про їх незаконне походження та/або використання. У разі відсутності у винної особи майна, на яке може бути звернене стягнення, крім майна, яке підлягає спеціальній конфіскації, збитки, завдані потерпілому, цивільному позивачу, відшкодовуються за рахунок коштів від реалізації конфіскованого майна, а частина, що залишилася, переходить у власність держави.

За результатами розгляду клопотання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, може бути прийнято рішення або про задоволення клопотання про арешт майна, або про відмову в його задоволенні.

Слідчий суддя, суд приймають рішення про відмову в задоволенні клопотання про арешт майна, а саме електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у випадках, якщо:

- особа, яка його подала, не доведе необхідність такого арешту та наявність ризиків приховування, знищення, перетворення, відчуження електронних активів, про арешт яких вирішується питання;

- зазначені в клопотанні електронні активи є майном, на яке забороняється накладення арешту (згідно з абз. 3 ч. 3, абз. 2 ч. 10 ст. 170, абз. 2, 4 ч. 1 ст. 173 КПК України).

У разі прийняття рішення про задоволення клопотання про арешт майна, а саме електронних активів, одержаних злочинним шляхом, слідчий суддя, суд застосовує найменш обтяжливий спосіб арешту майна та зобов'язаний застосувати такий спосіб арешту майна, який не призведе до зупинення або надмірного обмеження правомірної підприємницької діяльності особи, або інших наслідків, які суттєво позначаються на інтересах інших осіб.

За результатами розгляду клопотання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у разі його задоволення слідчим суддею, судом постановляється ухвала, в якій зазначається:

- перелік електронних активів, на які накладено арешт;
- підстави застосування арешту;
- заборону, обмеження розпоряджатися або користуватися електронними активами у разі їх передбачення та вказівку на такі активи;
- порядок виконання ухвали із зазначенням способу інформування заінтересованих осіб.

При цьому копія ухвали негайно після її постановлення вручається слідчому, прокурору, а також присутнім під час оголошення ухвали:

- фізичній або юридичній особі, щодо майна якої вирішувалося питання про арешт, – при вирішенні питання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, з метою забезпечення збереження речових доказів;

- підозрюваному, обвинуваченому, засудженому, третій особі – при вирішенні питання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, з метою забезпечення спеціальної конфіскації;

- підозрюваному, обвинуваченому, засудженому або юридичній особі, щодо якої здійснюється провадження, – при

вирішенні питання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, з метою забезпечення конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи;

– підозрюваному, обвинуваченому, засудженому, фізичній чи юридичній особі, яка відповідно до закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, а також юридичній особі, щодо якої здійснюється провадження, – при вирішенні питання про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, з метою забезпечення відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди.

У разі відсутності названих вище осіб під час оголошення ухвали копія ухвали надсилається їм не пізніше наступного робочого дня після її постановлення.

Підозрюваний, обвинувачений, треті особи відповідно до абз. 7 ч. 7 ст. 173 КПК України мають право оскаржити судові рішення щодо арешту майна.

Виконання ухвали про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні згідно зі ст. 175 КПК України виконується негайно слідчим, прокурором. Проте, фактично, слідчий і прокурор офіційно звертаються зі зверненням до відповідних уповноважених органів із вимогою накладити арешт на зазначені у постановленій слідчим суддею, судом ухвалі електронні активи та передати їх указаним суб'єктам. Найчастіше в ухвалях про арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні вказується про передачу майна, на яке накладено арешт, в управління Агентству з розшуку та менеджменту активів (далі – АРМА). Як зазначається в абз. 2 ст. 19 закону «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», активи приймаються в управління на підставі ухвали слідчого судді, суду чи згоди власника активів, копії яких надсилаються Національному агентству не пізніше наступного

робочого дня після їх винесення (надання) з відповідним зверненням прокурора¹.

Разом із тим грошові суми клієнта неплатоспроможного банку, на яке судом накладено арешт до дня віднесення банку до категорії неплатоспроможних, може бути передано приймаючому, перехідному банку чи спеціалізованій установі, утвореній Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, у встановленому законодавством про систему гарантування вкладів фізичних осіб порядку з письмовим повідомленням Фондом гарантування вкладів фізичних осіб особи, в інтересах якої накладено арешт. При цьому передане майно або грошові суми залишаються обтяженими відповідно до ухвали суду про накладення арешту (ч. 8 ст. 173 КПК України). Накладення арешту на майнові права у сфері клірингової діяльності, відбувається шляхом внесення особою, яка провадить клірингову діяльність, змін до системи клірингового обліку або до завершення робочого дня, або наступного робочого дня після завершення всіх розрахунків або припинення зобов'язань за деривативними контрактами, правочинами щодо фінансових інструментів, валютних цінностей та товарними операціями, які були укладені особою, на майнові права якої накладається арешт, на організованому ринку та поза ним, до завершення того робочого дня, коли особою, яка провадить клірингову діяльність, було отримано судове рішення про накладення арешту (абз. 3 ч. 1 ст. 173 КПК України, ст. 64 закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»).

Більш детально порядок виконання ухвали про арешт майна, в тому числі активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні регламентовано в положеннях підзаконних нормативно-правових актів і стосується тактико-організаційних аспектів застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження.

Контрольні питання

1. На які етапи можна поділити діяльність з накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

¹ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

2. Назвіть підстави для прийняття рішення про застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна?
3. На які об'єкти забороняється накладення арешту?
4. Який порядок звернення з клопотанням про арешт майна?
5. Як відбувається розгляд клопотання та вирішення питання про арешт майна?
6. Який зміст клопотання про арешт майна?
7. Який процесуальний порядок виконання ухвали про арешт майна?

4. ТАКТИКА НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні – це сукупність наукових положень і практичних рекомендацій з організації та планування діяльності з виявлення й арешту електронних активів, одержаних злочинним шляхом, задля забезпечення дієвості кримінального провадження, шляхом визначення алгоритму дій осіб, які здійснюють досудове розслідування.

Арешт електронних активів, одержаних злочинним шляхом, застосовується по відношенню до виявленого в ході досудового розслідування майна, джерело якого є незаконним (протиправним). При цьому походження електронних активів, а саме їх одержання в ході та внаслідок учинення кримінального правопорушення, також повинно бути встановлено органами досудового розслідування та підтверджено доказами. Відповідно тактика накладення арешту, зокрема на електронні активи, отримані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні включає в себе рекомендації, спрямовані на вирішення важливих тактичних завдань, які полягають у встановленні особи злочинця та його зв'язків, а також наявного в них майна, в тому числі електронних активів, і джерел його походження. З метою розшуку активів і накладення на них арешту під час досудового розслідування потрібно водночас виявляти електронні активи, встановлювати їх зв'язок з протиправною діяльністю таким чином, щоб отримати дозвіл на їх арешт, та доведення фактів вчинення відповідних злочинів. Вказані завдання є взаємопов'язаними та спрямовані на досягнення кінцевої мети – не дати злочинцям можливості скористатись доходами від свого злочину¹. Для досягнення названих завдань важливо правильно зорганізувати діяльність з розслідування кримінального правопорушення з найперших моментів його виявлення, ретельно її спланувати та налагодити постійну й ефективну взаємодію з іншими

¹ Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). 144 с. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

підрозділами й органами правоохоронних, контролюючих та інших органів.

Накладення арешту є одним із найдієвіших заходів забезпечення кримінального провадження, при цьому він пов'язаний із обмеженням права власності особи, через що його застосування повинно бути виправданим. Відповідно рішення про необхідність накладення арешту на майно повинно бути виваженим і обґрунтованим наявними в кримінальному провадженні доказами. Тому тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні полягає в ознайомленні з наявними матеріалами, аналізі вихідної інформації та обранні напряму розслідування. При цьому висуваються та перевіряються версії, які стосуються механізму вчинення кримінального правопорушення, особливо способів, предмету посягання, отриманих у результаті протиправних діянь збагачень, причетних до протизаконної діяльності осіб. Зокрема, особливого значення набуває завдання, яке полягає в отриманні доказів існування зв'язку між активами та протизаконною діяльністю, що є однією з фактичних підстав накладенню на них арешту в кримінальному провадженні.

Тому досить часто накладенню арешту передують дії слідчого (детектива), прокурора з виявлення та розшуку електронних активів, одержаних злочинним шляхом, і збирання доказів про їх зв'язок із механізмом учинення розслідуваного кримінального правопорушення. З цією метою потрібно провести слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, а також непроцесуальні дії, спрямовані на встановлення злочинця та його причетності до вчинення конкретного протиправного діяння, в результаті якого було отримано незаконні активи. Тобто важливе місце в розслідуванні взагалі та забезпеченні арешту майна зокрема займає створення фінансової характеристики підозрюваного, яка може бути використана фахівцями для встановлення зв'язку між злочинцями, їхньою незаконною діяльністю та незаконно отриманими активами. Для цього пропонується використовувати простий метод доведення існування невстановлених доходів, які можуть мати незаконний характер, а саме – «аналіз джерел надходження та способу використання коштів». Названий метод дозволяє порівняти протягом певного періоду часу витрати особи та її легальний задекларований дохід. За допомогою вказаного методу

можуть бути зібрані непрямі докази вчинення злочину, а також і прямі докази в юрисдикціях, де «необґрунтовані статки» або «незаконне збагачення» передбачають кримінальне покарання як окремі види злочинів¹.

Визначаючи предмет арешту майна, слідчий має чітко розуміти не лише загальні засади кримінального провадження, імперативні вимоги чинного КПК України, правову природу, мету й способи реалізації арешту майна, а й чітко усвідомлювати об'єкт майнових прав, особливості процесу електронно-цифрового слідоутворення, збору й фіксації цифрових доказів, юридичну природу безготівкових грошових коштів, форми розрахункових операцій тощо. З метою отримання відомостей, наприклад щодо належності нерухомості, переходу прав на нерухомість, слідчий має направити відповідні запити до суб'єктів з реєстрації прав на нерухоме майно. Відомості, приміром, про існування, розмір і походження безготівкових коштів, отримує через банківські виписки, довідки про рух коштів по рахунку. До того ж слідчий має чітко розуміти, яке саме майно підлягатиме арешту, його кількісні характеристики й родові ознаки, з якого рахунку й за якими господарськими операціями отримані відповідні кошти тощо. Цьому може передувати складення протоколу огляду, факт тимчасового доступу слідчого або прокурора до рахунків і банківських документів за рахунком², фінансових, реєстраційних документів.

Крім того, під час розслідування кримінальних правопорушень, у ході та внаслідок вчинення яких було отримано електронні активи, важливо активно використовувати можливості інформаційно-довідкового забезпечення розслідування. Зокрема, потрібно використовувати інформаційні аналітично-розшукові системи Національної поліції України, Служби безпеки України. Також будуть корисними інформаційні масиви НАБУ, Національного агентства з питань запобігання корупції, неформальних міжнародних організацій, таких як EGMONT GROUP. Остання є асоціацією 127 підрозділів фінансової розвідки (FIU) з усього світу,

¹ Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). С. 20, 21. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

² Зелькіна Т.Є. Сутність та актуальні питання арешту майна в кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (16). С. 385–392; Зелькіна Т.Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування: дис. ... доктора філософії. Київ, 2021. С. 211.

які погодилися надавати один одному інформацію, щоб допомогти в розслідуванні кримінальних правопорушень. Правоохоронні органи держави-члена групи EGMONT можуть звернутися до фінансової розвідки іншої держави-члена через її FIU для отримання даних, які можуть бути використані для створення фінансової характеристики підозрюваного. Ці дані можуть надходити з широкого кола джерел і включати в себе інформацію, отриману від фінансових установ (наприклад, виписки з банківських рахунків, повідомлення про відкриття рахунку і звіти про підозрілі операції), державних установ, засобів електронного банкінгу, постачальників кредитно-фінансових послуг, юридичних фірм та підприємств, що надають послуги бухгалтерського обліку, агентів з продажу нерухомості, підприємств, що надають послуги з відкриття та управління трастами та компаніями, і бізнес-конкурентів. Наявна інформація включає як відомості про банківські рахунки, так кримінальну інформацію та документи, які можуть зберігатися в національних реєстрах¹.

На обов'язковості вжиття необхідних заходів з метою виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, наголошено в абз. 2 ч. 1 ст. 170 КПК України. При цьому законодавець чітко вказує один із способів виявлення та розшуку майна, яке може бути арештовано, – витребування необхідної інформації у Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб².

З наведеного вище помітно, що одним із суб'єктів, з яким тісно взаємодіють органи досудового розслідування під час пошуку електронних активів, одержаних злочинним шляхом, з метою забезпечення їх арешту є Національне агентство (АРМА), яке є центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері

¹ Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). С. 38. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf; Бусол О.Ю., Романюк Б.В. Розслідування діяльності організованих злочинних об'єднань: сучасна специфіка та новітня методика. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. № 1. Том 30 (69). С. 82.

² Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави, та/або з управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави або які конфісковано у кримінальному провадженні чи стягнуто за рішенням суду в дохід держави внаслідок визнання їх необґрунтованими¹.

Отже, АРМА відповідно до покладених на нього завдань забезпечує виконання звернень слідчого, детектива, прокурора, слідчого судді з питань виявлення, розшуку активів, а також органів досудового розслідування, прокуратури, суду щодо виявлення, розшуку активів, взаємодіє із зазначеними органами з метою накладення арешту на такі активи та їх конфіскації². Окрім того, АРМА формує та веде Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні (далі – Реєстр) з метою:

1) систематизації відомостей про застосування арешту активів як заходу забезпечення кримінального провадження чи цивільного судочинства в єдиній електронній базі даних;

2) забезпечення органів прокуратури, досудового розслідування та АРМА актуальною інформацією про активи, на які накладено арешт у кримінальному провадженні чи у справі про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави;

3) прозорості діяльності АРМА з управління активами, переданими АРМА для здійснення визначених законодавством заходів з управління ними³.

Доступ до такого Реєстру мають не тільки працівники АРМА, а й керівники прокуратур та органів досудового розслідування; прокурори; слідчі; детективи; уповноважені особи органів досудового розслідування, які виконують функції з інформаційно-аналітичного забезпечення правоохоронних органів та ведення

¹ Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

² Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 613. *Офіційний вісник України*. 2018. № 68. Стор. 32. Ст. 2272.

³ Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 01.10.2020 № 418. *LIGA:ZAKON: головний правовий портал України*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE35500.html.

спеціальних обліків відповідно до законодавства. Тому при прийнятті рішення про накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні та отриманні орієнтовної інформації з приводу майна, його джерел, наявності на ньому арешту особа, яка здійснює досудове розслідування, може попередньо самостійно перевірити інформацію, що викликала в неї інтерес, в Реєстрі, а потім за необхідності звернутися з офіційним письмовим зверненням до АРМА.

При цьому у зверненні органу досудового розслідування чи органу прокуратури (слідчого, або детектива, або прокурора) зазначаються наступні відомості:

1) найменування або прізвище, ім'я та по батькові суб'єкта звернення із зазначенням його актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок), адреси для листування;

2) найменування органу досудового розслідування, органу прокуратури, в якому працює суб'єкт звернення (для суб'єктів звернення – слідчих, детективів, прокурорів);

3) прізвище, ім'я та по батькові слідчого (слідчих), детектива (детективів) або прокурора (прокурорів), що здійснює(ють) досудове розслідування або процесуальне керівництво, із зазначенням його (їх) актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок) (для суб'єктів звернення – органів досудового розслідування, органів прокуратури);

4) номер кримінального провадження у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, з метою забезпечення якого суб'єктом звернення у порядку ст. 170 КПК України вживаються заходи з виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт, шляхом складання звернення;

5) наявні у кримінальному провадженні станом на дату складання звернення відомості про осіб, яким прямо чи опосередковано можуть належати активи, що можуть бути арештовані з метою забезпечення цього кримінального провадження, а також близьких осіб таких осіб та/або третіх осіб, що можуть бути пов'язані з такими особами, зокрема:

– для фізичної особи-резидента – прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія (за наявності) та номер паспорта громадянина України (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на

території України для укладення правочинів), дата його видачі та орган, що його видав, реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків або серія (за наявності) та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті);

– для фізичної особи-нерезидента – прізвище, ім'я та (за наявності) по батькові, дата народження, серія (за наявності) та номер паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів), дата його видачі та орган, що його видав, громадянство, реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків;

– для юридичної особи-резидента – повне найменування, місцезнаходження, ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань;

– для юридичної особи-нерезидента – повне найменування, місцезнаходження, інші відомості, що дають можливість її ідентифікувати;

б) стислий опис фабули кримінального провадження та правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) КК України;

7) постановка завдання Національному агентству щодо виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані в кримінальному провадженні, та його взаємозв'язок з фактичними обставинами кримінального провадження, що можуть свідчити про вчинення злочину;

8) заходи щодо накладення арешту на майно, вжиті у кримінальному провадженні (на дату звернення) як захід забезпечення цього провадження, включаючи повний перелік та опис (ідентифікаційні ознаки) арештованого майна, наявні відомості про існування та місцезнаходження майна, що може бути арештоване у такому кримінальному провадженні, з обґрунтуванням таких відомостей (припущень), перелік автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, у яких

здійснено пошук відомостей про активи, на дату направлення звернення;

9) об'єктивно обґрунтований строк, впродовж якого Національне агентство має забезпечити виконання звернення та надати відповідь, враховуючи ст. 17 Закону;

10) інші відомості, які можуть сприяти Національному агентству в ході виконання звернення (за наявності)¹.

До звернення додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, який засвідчує наявність зазначеного у зверненні кримінального провадження та статус у ньому суб'єкта звернення, якщо ним є слідчий, детектив чи прокурор. Також за потреби Національним агентством запитується додаткова інформація щодо предмета звернення з обґрунтуванням необхідності уточнення. У разі необхідності вжиття Національним агентством заходів з виявлення та розшуку активів, які знаходяться (можуть знаходитися) за межами України, звернення додатково має містити фактичні обставини, що свідчать про правовий зв'язок вказаної у зверненні особи або майна з конкретно визначеною іноземною юрисдикцією (іноземними юрисдикціями).

Національне агентство забезпечує виконання звернень у найкоротший можливий строк, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня його надходження, або в інший більш тривалий строк, зазначений у зверненні. За результатами вжитих заходів з виявлення, розшуку активів Національне агентство складає відповідь на звернення, в якому зазначаються відомості, що свідчать про існування активів, на які може бути накладено арешт у вказаному у зверненні кримінальному провадженні, а також про їх місцезнаходження чи останнє відоме місцезнаходження. Відповідь складається у письмовій формі, викладається на бланку Національного агентства та підписується Головою Національного агентства або визначеною ним уповноваженою особою Національного агентства. Додатки (за наявності) до відповіді є її невід'ємною частиною. У разі значного обсягу додатків до відповіді (більше 100 сторінок) такі додатки складаються в електронній формі.

¹ Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України від 20.10.2017 № 115/197-о/297/586/869/857. *Офіційний вісник України*. 2017. № 89. Стор. 127. Ст. 2740.

Відповідь направляється суб'єкту звернення не пізніше наступного робочого дня за днем складання відповіді засобами поштового або електронного зв'язку на паперовому або іншому носії інформації, в тому числі електронному, на зазначену у зверненні адресу для листування суб'єкта звернення або іншими засобами зв'язку, повідомленими суб'єктом звернення.

У випадку встановлення Національним агентством за результатами вжиття заходів з виявлення, розшуку активів ознак правопорушень, не вказаних у зверненні, відповідним правоохоронним органам надсилається висновок, який є обов'язковим для розгляду ними.

У цілому взаємодія між Національним агентством та слідчими, детективами, прокурорами, органами досудового розслідування, органами прокуратури є двосторонньою, оскільки спрямована на виконання Національним агентством звернень слідчих, детективів, прокурорів, органів досудового розслідування, органів прокуратури щодо виявлення та розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; виконання органами досудового розслідування, прокуратури запитів Національного агентства щодо надання інформації, необхідної для надання Національним агентством відповіді на запит відповідного органу іноземної держави, уповноваженого нею на виконання функцій установи з повернення активів; розгляду органами досудового розслідування, органами прокуратури інформації Національного агентства щодо ознак правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій та повноважень Національного агентства, інших питань, пов'язаних з виконанням повноважень Національним агентством¹.

Крім того, органи досудового розслідування та органи прокуратури можуть звертатися із запитом до АРМА для отримання транскордонного обміну інформацією за зверненнями стосовно виявлення та розшуку активів в межах кримінальних проваджень до іноземних держав. Це зумовлено тим, що АРМА авторизоване або є

¹ Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України від 20.10.2017 № 115/197-о/297/586/869/857. *Офіційний вісник України*. 2017. № 89. Стор. 127. Ст. 2740.

партнером універсальних міжнародних утворень та механізмів співробітництва:

- CARIN (Камденська міжвідомча мережа з повернення активів);
- Interpol (Міжнародна організація кримінальної поліції);
- StAR (Ініціатива з повернення вкрадених активів);
- Europol (Європейський поліцейський офіс);
- Міжвідомча мережа з повернення активів Західно-Африканського регіону (ARIN-WA);
- Міжвідомча мережа з повернення активів Західної та Центральної Азії (ARIN-WCA);
- Платформа офісів з повернення активів держав-членів ЄС;
- Міжвідомча мережа з повернення активів Азійсько-Тихоокеанського регіону (ARIN-AP);
- Міжвідомча мережа з повернення активів Південно-Африканського регіону (ARINSA);
- Міжвідомча мережа з повернення активів Східно-Африканського регіону (ARIN-EA);
- Міжвідомча мережа з повернення активів Карибського регіону (ARIN-CARIB)¹.

Тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні передбачає не тільки планування та проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) і непроцесуальних дій, як то направлення запитів до відповідних установ з метою інформаційно-довідкового забезпечення розслідування та налагодження з останніми ефективної взаємодії, що дозволяє повно та всебічно встановити і доказати всі обставини вчинення кримінального правопорушення, пов'язані з подією протиправного діяння, причетними особами та майном, отриманим з незаконних джерел, а й ретельну підготовку клопотання про арешт майна. Адже допущені слідчим, прокурором помилки при оформленні клопотання в подальшому перешкоджають його розгляду. Зокрема, слідчі судді вказують, що найчастіше при розгляді клопотань про застосування заходу забезпечення кримінального провадження виявляється наступні недоліки: не зазначення певних відомостей у клопотанні, які мають суттєве значення для правильного розгляду клопотання по суті; відсутність

¹ Міжнародна взаємодія та транскордонний обмін інформацією. АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: https://arma.gov.ua/international_cooperation.

вказівки на правову кваліфікацію правопорушень; відсутність правового обґрунтування заявлених клопотань, чіткого викладення мотивів, якими обґрунтовуються клопотання; не долучення до клопотань належного переліку документів, або їх копій, неналежне засвідчення документів; підпис прокурора в клопотанні не завірений печаткою, що, на думку слідчих суддів, робить неможливим перевірити його відповідність; подання слідчим клопотань до слідчих суддів з порушенням вимог щодо територіальної юрисдикції; тощо¹.

Отже, тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні включає в себе рекомендації з виявлення електронних активів, встановлення їх зв'язку з протиправною діяльністю таким чином, щоб отримати дозвіл на їх арешт, та доведення фактів вчинення відповідних злочинів. Тактико-організаційне забезпечення накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні полягає у детальному плануванні розслідування; ретельній підготовці до проведення окремих заходів; налагодженні взаємодії органів досудового розслідування з державними органами, органами місцевого самоврядування, фізичними й юридичними особами, міжнародними та міжурядовими організаціями; використанні інформаційно-пошукових систем під час виявлення та розшуку активів.

Контрольні питання

1. Що таке тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?
2. Які тактичні завдання вирішуються під час накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?
3. Яким чином відбувається виявлення та розшук електронних активів, одержанх злочинним шляхом?
4. Які особливості використання можливостей інформаційно-довідкового забезпечення розслідування під час накладення арешту

¹ Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14#top>.

на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

5. Виокремить специфіку організації взаємодії під час накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

6. З якими суб'єктами взаємодіють органи досудового розслідування під час пошуку та накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

7. Назвіть повноваження АРМА з виявлення та розшуку електронних активів, одержаних злочинним шляхом?

8. З якою метою формується та ведеться Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні?

9. Який зміст звернення органу досудового розслідування чи прокуратури до АРМА?

10. У чому полягає взаємодія між органами досудового розслідування та АРМА під час накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні?

5. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

З метою удосконалення процедури виявлення, розшуку та накладення арешту на такий різновид майна як електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні важливо ознайомитися із досвідом зарубіжних країн щодо застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження та за можливості використати його.

Однією з країн, де дуже розвинуті засоби боротьби з економічною та організованою злочинністю та спрямовані на виявлення та конфіскацію здобутих злочинним шляхом доходи, є Сполучені Штати Америки (далі –США). При цьому США активно налагоджують співпрацю з іншими країнами у поверненні викрадених активів та коштів від злочинної діяльності в цілому. Взагалі існує два основних способи звернутися за допомогою до США:

– неофіційний, коли неофіційні запити через правоохоронні канали можуть забезпечити швидкий доступ до інформації з державних або добровільних джерел. У такому разі докази будуть отримані за допомогою непримусових методів розслідування;

– офіційний спосіб включає запити про взаємну правову допомогу (MLA; далі – ВПД) через багатосторонні або двосторонні угоди, і часто вимагає значних ресурсів від запитуючої держави, що може зайняти значний час для виконання. Зазвичай, офіційні запити необхідно робити тоді, коли інформацію або докази необхідно отримати через примусові засоби або особливим чином для забезпечення їх прийнятності у суді, наприклад, для збору фінансових документів або обов’язкових свідчень свідків¹.

У США функції з виявлення, розшуку й арешту активів виконує орган фінансової розвідки Financial Crimes Enforcement Network (FinCEN), до організаційної структури якого, крім штатних працівників, в управлінні працюють прикомандировані

¹ Механізми та процедури повернення активів у США: практичний посібник для міжнародної. United States Department of State. С. 2. URL: https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/booklet_-_ukrainian_final_0.pdf.

представники митної служби, Міністерства фінансів, Секретної служби, Федерального бюро розслідувань, Бюро з контролю обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів і вогнепальної зброї, Поштової служби, Служби внутрішніх доходів, Служби судових виконавців, Управління з боротьби з незаконним розповсюдженням наркотиків та Федеральної резервної системи США. Щорічний бюджет FinCEN становить близько 300 млн дол. США. Потужне програмне забезпечення систем «штучного інтелекту» AIC FinCEN дає змогу здійснювати автоматичне сканування 60 державних і комерційних баз даних та одночасно проводити аналіз розрізаних відомостей про один об'єкт (організацію, приватну особу), що перебувають у різних установах США. Крім обробки фінансової бази даних, яка має конфіденційну інформацію майже за 25 останніх років, FinCEN використовує «штучний розум» для підготовки довідок під умовною назвою «форми про кримінально карану діяльність». Такі форми складаються у FinCEN у тих випадках, коли банки, інспектори міністерства фінансів, податкової служби та інші контролюючі органи виявляють підозрілі з точки зору законності операції. Можливості FinCEN сьогодні активно використовуються американськими правоохоронними органами та спецслужбам¹.

Також у США питаннями повернення активів займаються наступні відомства.

1. Підвідділ з питань відмивання коштів та повернення активів (MLARS) відділу кримінальних розслідувань Міністерства юстиції – провідний процесуальний орган США з питань повернення активів, викрадених kleптократами. Його персонал також допомагає в запитах іноземних юрисдикцій про надання інформації та допомоги у поверненні активів, отриманих шляхом корупції та інших злочинів.

2. Управління закордонних справ (OIA) відділу кримінальних розслідувань Міністерства юстиції – центральний орган влади США, який має повноваження приймати та передавати на виконання усі офіційні запити про ВПД. Іноземні уряди повинні надсилати усі офіційні запити до Управління закордонних справ з питань отримання допомоги від США. З Управлінням закордонних справ також слід радитися щодо того, як краще подати такий письмовий запит до моменту його подачі.

¹ Бусол О. Виявлення, розшук та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2375:viyavlennya-rozshuk-ta-upravlinnya-aktivami-oderzhanimi-vid-koruptsiynikh-ta-inshikh-zlochyniv-2&catid=71&Itemid=382.

3. Федеральне бюро розслідувань (FBI; далі – ФБР) Міністерства юстиції та Слідча служба Міністерства національної безпеки (HSI; далі – Слідча служба МНБ). Ці правоохоронні органи мають спеціалізовані слідчі підрозділи, у яких працюють спеціальні слідчі з фінансових питань, які займаються саме боротьбою з глобальною корупцією. Вони часто формують команди разом з агентами Служби внутрішніх доходів США (IRS; далі – СВД). Зокрема, ФБР створило Міжнародний відділ боротьби з корупцією зі штаб-квартирою у Вашингтоні, округ Колумбія, і агентами, розташованими у Вашингтоні та інших ключових містах США. Крім того, у кожному з цих агентств є представники, які працюють в багатьох посольствах США по всьому світу і які можуть сприяти розслідуванням злочинів, скоєних за кордоном, зокрема, безпосередньо надаючи неформальну допомогу та підтримуючи зв'язок і звертаючись до своїх колег на інших зарубіжних посадах та у відомствах США. Спеціалісти з інших юрисдикцій можуть звертатись до представників ФБР або Слідчої служби МНБ, які працюють у їх країні, через посольства США у своїх країнах, щоб зробити запити або обговорити справи, перш ніж подавати будь-який офіційний запит¹.

З наведеного помітно, що в США у кримінальному провадженні для виявлення, заморожування й арешту активів велика роль відводиться такому методу фінансової розвідки як фінансовий моніторинг, яка здійснюється органом фінансової розвідки, уповноваженими підрозділами Міністерства юстиції та Міністерства національної безпеки. При цьому вказані органи мають доступ до розширеної мережі інформаційно-пошукових систем, що значно полегшує отримання необхідної інформації за запитом в електронній формі з меншими затратами сил, засобів і часу. В Україні активно запроваджується такий досвід, про що свідчить створення Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також формування та ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні.

¹ Механізми та процедури повернення активів у США: практичний посібник для міжнародної. United States Department of State. С. 2. URL: https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/booklet_-_ukrainian_final_0.pdf.

Велике значення для розв'язання питання про накладення арешту на майно, особливо електронних активів, одержаних злочинним шляхом, у кримінальному провадженні має звернення до досвіду країн Європи, правова система яких є схожою з правовою системою України¹.

У ФРН у § 111d КПК передбачено процесуальне забезпечення за допомогою арешту, що накладається на предмети. Зазначається, що у зв'язку з конфіскацією грошової суми замість того, що було придбано злочинним шляхом, або вилученням грошової суми взамін предметів та засобів скоєння діяння, грошовим штрафом або витратами, які ймовірно виникнуть внаслідок кримінального провадження, може бути винесена постанова про накладення арешту на предмети. У зв'язку з грошовим штрафом і потенційними витратами провадження постанова про арешт може бути винесена не раніше, ніж проти обвинуваченого буде винесено обвинувальний вирок. Для забезпечення витрат на виконавче провадження, а також незначних грошових сум арешт не призначається. Згідно з положеннями § 111-е КПК ФРН наказ про арешт майна уповноважений віддавати тільки суддя, у невідкладних випадках – прокуратура. Якщо прокуратура віддала розпорядження про арешт, то протягом тижня вона подає до суду заяву про підтвердження розпорядження. Також у німецькому кримінальному процесуальному законодавстві закріплено такий інститут як попередня конфіскація майна (§ 111-р)². Тобто у ФРН обмеження права власності у кримінальному провадженні допускається на підставі судового рішення. Винятком є невідкладні випадки, коли накладення арешту допускається за рішенням прокуратури. Проте, навіть у такому разі, вказане рішення підлягає легалізації, що полягає в отриманні наказу судді постфактум. Окрім того, варто відзначити, що підставою накладення арешту на активи в ФРН, окрім наявності відповідного дозволу, є наявність винесеного обвинувального вироку проти обвинуваченого та значний розмір грошового штрафу і потенційних витрат провадження.

В Естонії арешт майна у кримінальному провадженні здійснюється за вимогою прокуратури, на основі наказу слідчого судді або на основі рішення суду (ст. 142 КПК Естонії). За рішенням

¹ Зелькіна Т.Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування: дис. ... доктора філософії. Київ, 2021. С. 62.

² Strafprozeßordnung. *Das Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Bundesamt für Justiz.* URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>.

суду, прокурора або слідчого органу арешт на майно накладається в Угорщині. При цьому порядок накладення арешту буде різнитися залежно від суб'єкта його виконання. У разі накладення арешту на майно судом або прокуратурою, вони мають право вимагати допомоги слідчого органу у виконанні рішення. Якщо прокурор або слідчий орган не уповноважені на накладення арешту, майно може бути арештоване лише у разі термінової необхідності. У цьому випадку обов'язковим є отримання дозволу на накладення арешту від сторони, уповноваженої на такі дії. У разі відмови у наданні дозволу на арешт майна, майно має бути повернене власнику. Більш детально питання накладення арешту на майно в кримінальному провадженні врегульовано в Латвії. Відповідно до ст. 361 КПК Латвії для забезпечення вирішення майнових питань у кримінальному процесі, а також можливої конфіскації майна, в ході кримінального процесу накладається арешт на майно затриманого, підозрюваного або обвинуваченого, в тому числі на майно, отримане від інших осіб, або майно тих осіб, які несуть матеріальну відповідальність за дії підозрюваного або обвинуваченого. Арешт може бути накладено також на отримане злочинним шляхом або пов'язане з кримінальним процесом майно, яке знаходиться у третіх осіб. У досудовому процесі арешт на майно накладається за постановою керуючою процесом особою, затверджене слідчим суддею, а під час судового розгляду рішення приймає суд. У невідкладних випадках, коли через зволікання майно може бути відчужене, знищене або приховане, накладення арешту на майно може бути здійснено за згодою прокурора. Втім, постанова про накладення арешту має бути затверджена рішенням слідчого судді; у разі його відмови, арешт має бути знятий. Також у КПК Латвії ретельно визначається зміст протоколу про накладення арешту та процедура вручення його копій¹.

У вищенаведених державах Європейського Союзу накладення арешту на активи, в тому числі економічні, здійснюється за судовим рішенням. Разом із тим у Латвії й Угорщині передбачається можливість накладення арешту без попереднього отримання судового дозволу тільки за умов термінової необхідності. Проте в

¹ Пенькова К. Процедура накладення арешту на майно у кримінальному провадженні (витяги із законодавства): інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. *Європейський інформаційно-дослідницький центр*. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29003.pdf>.

Угорщині в такому разі обов'язково повинен бути отриманий згодом дозвіл на накладення арешту від сторони, уповноваженої на такі дії, а в Латвії – слідчого судді. Позитивним вважаємо досвід Латвії стосовно детального визначення процедури виконання рішення про арешт майна та його фіксації, який корисно використати Україні, оскільки в ст. 175 КПК України процесуальний порядок виконання ухвали про арешт майна обмежується вказівкою про те, що вказана ухвала виконується слідчим, прокурором. Це все призводить до труднощів у практичній діяльності, оскільки в кримінальному процесуальному законодавстві не визначено чіткої правової процедури арешту майна, що суперечить ст. 2 КПК України та міжнародним правовим стандартам у кримінальному процесі.

У Чехії передбачена можливість застосування в кримінальному провадженні такого заходу як арешт коштів на рахунку банку (§79 а КПК). Зокрема, якщо є дані про те, що кошти на рахунку в банку повинні сприяти скоєнню злочину, чи були використані для скоєння злочину або отримані в результаті скоєння злочину, голова сенату, а в попередньому слідстві державний представник, слідчий або поліцейський орган приймають рішення про арешт коштів на рахунку. Слідчому та поліцейському органу для такого рішення потрібна попередня згода державного представника. Вказане рішення має бути направлено до банку, де знаходиться рахунок, а потім, коли банк проведе цей арешт, власнику цього рахунку. У рішенні вказується назва, код банку, номер рахунку, кошти у валюті, на які теж поширюється цей арешт. Окрім того, передбачається право власника рахунку, чиї кошти на рахунку було заарештовано, будь-коли попросити про скасування або обмеження арешту. Якщо попередньому слідстві державний представник не задовольнить це бажання, то негайно направить його суду. За такою скаргою має бути негайно ухвалено рішення. Якщо у клопотанні було відмовлено, то власник рахунку, якщо він не наведе нових доказів, може повторити після 14 днів від набрання рішенням законної сили¹.

Наведений досвід Чеської республіки є цікавим, оскільки в кримінальному процесуальному законодавстві чітко регламентовано підстави та порядок накладення арешту на електронні активи у вигляді коштів на рахунку банку. При цьому визначено механізм захисту у кримінальному провадженні своїх

¹ Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád): Zákon č. 141/1961 Sb. *Zákony pro lidi*. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.

прав і свобод особами, на активи яких накладено арешт. Вважаємо, що в КПК України також варто в окремій нормі визначити поняття електронних активів, одержаних злочинним шляхом, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; процесуальний порядок арешту таких активів, з урахуванням їх специфіки, та процедуру оскарження дій, бездіяльності та рішень, пов'язаних з арештом електронних активів, одержаних злочинним шляхом.

Отже, процесуальний порядок і тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні в цілому відповідає міжнародно-правовій практиці в цій сфері. Зокрема, в КПК України чітко визначено, що арешт майна є заходом, який обмежує право власності особи в кримінальному провадженні, у зв'язку з чим його застосування повинно бути виправданим і здійснюється виключно за рішенням слідчого судді, суду. Більше того, в Україні створений і функціонує спеціальний орган, який здійснює виявлення, розшук та управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, при цьому активно співпрацюючи як з правоохоронними органами, органами фінансової розвідки іноземних держав, так і міжнародними та міжурядовими організаціями. Зокрема, Національне агентство забезпечує співробітництво з мережею розслідувань, пов'язаних з поверненням доходів, здобутих корумпованим шляхом, або кримінальних доходів узагалі: Ініціативою з повернення вкрадених активів (Stolen Asset Recovery Initiative, StAR), а також Кемденською міжвідомчою мережею з повернення активів (Camden Asset Recovery Inter-Agency Network, CARIN). Крім того, АРМА здійснює міжнародне співробітництво з Групою з розробки фінансових заходів з відмивання грошей (FATF)¹.

Контрольні питання

1. Яким чином налагоджується діяльність з повернення викрадених активів і коштів від злочинної діяльності в США?
2. Як організована діяльність з процесуального забезпечення накладення арешту на майно, одержане злочинним шляхом, у ФРН?

¹ Бусол О. Виявлення, розшук та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2375:viyavlennya-rozshuk-ta-upravlinnya-aktivami-oderzhanimi-vid-koruptsiynikh-ta-inshikh-zlochyniv-2&catid=71&Itemid=382.

3. Який процесуальний порядок здійснення арешту майна в кримінальному провадженні в Естонії та Латвії?

4. Як здійснюється арешт майна в кримінальному провадженні в Угорщині та Чехії?

5. Який міжнародний досвід накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні є позитивним і може бути запозиченим Україною?

ВИСНОВКИ

1. Накладення арешту – це діяльність уповноважених суб'єктів із застосування такого заходу забезпечення кримінального провадження як арешт майна з метою гарантування збереження речових доказів, можливої спеціальної конфіскації, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, а також забезпечення цивільного позову. Накладення арешту полягає в тимчасовому обмеженні права власності на майно під час кримінального провадження у порядку, визначеному КПК України. Поняття «арешт майна» є законодавчо закріпленим і наводиться у ч. 1 ст. 170 КПК України. Відповідно до вказаної норми арештом майна є тимчасове, до скасування у встановленому КПК порядку, позбавлення за ухвалою слідчого судді або суду права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, щодо якого існує сукупність підстав чи розумних підозр вважати, що воно є доказом кримінального правопорушення, підлягає спеціальній конфіскації у підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, третіх осіб, конфіскації у юридичної особи, для забезпечення цивільного позову, стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, можливої конфіскації майна.

Активи – це кошти у готівковій і безготівковій формах, у тому числі електронні та цифрові гроші, віртуальні активи, інше майно, майнові та немайнові права.

Електронні активи, одержані злочинним шляхом, – це грошові кошти в формі записів на рахунках (безготівковій формі) та віртуальні активи, які прямо чи опосередковано отримані внаслідок учинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна; призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення; є предметом кримінального правопорушення; підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення.

2. Нормативно-правове регулювання накладення арешту на електронні активи, отримані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні здійснюється кримінальним процесуальним

законодавством, яке представлене Конституцією України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та іншими законами України. Підзаконні нормативно-правові акти не є складовою кримінального процесуального законодавства, а значить регламентують не процесуальні, а організаційно-тактичні аспекти накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні. У зв'язку з чим положення таких актів будуть розглянуті під час висвітлення тактики накладення арешту.

3. Процесуальний порядок накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні регламентується главою 17 (ст. ст. 170–175) КПК України. Діяльність з накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні складається з таких етапів, як: прийняття рішення про наявність підстав для застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження; у невідкладних і виключних випадках накладення арешту на майно або кошти, зокрема на рахунках фізичних або юридичних осіб у фінансових установах, за рішенням Директора НАБУ(або його заступника), погодженим прокурором (вказаний етап є додатковим, а не основним, і може здійснюватися детективами НАБУ); звернення з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду; розгляд клопотання та вирішення питання про арешт майна; виконання ухвали про арешт майна.

4. Тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні – це сукупність наукових положень і практичних рекомендацій з організації та планування діяльності з виявлення й арешту електронних активів, одержаних злочинним шляхом, задля забезпечення дієвості кримінального провадження, шляхом визначення алгоритму дій осіб, які здійснюють досудове розслідування. Тактико-організаційні аспекти накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні регламентовано переважно в положеннях підзаконних нормативно-правових актів.

Тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні включає в себе рекомендації з виявлення електронних активів, встановлення їх зв'язку з протиправною діяльністю таким чином, щоб отримати дозвіл на їх арешт, та доведення фактів вчинення відповідних

злочинів. Тактико-організаційне забезпечення накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні полягає у детальному плануванні розслідування; ретельній підготовці до проведення окремих заходів; налагодженні взаємодії органів досудового розслідування з державними органами, органами місцевого самоврядування, фізичними й юридичними особами, міжнародними та міжурядовими організаціями; використанні інформаційно-пошукових систем під час виявлення та розшуку активів.

5. Процесуальний порядок і тактика накладення арешту на електронні активи, одержані злочинним шляхом, у кримінальному провадженні в цілому відповідає міжнародно-правовій практиці в цій сфері. Зокрема, в КПК України чітко визначено, що арешт майна є заходом, який обмежує право власності особи в кримінальному провадженні, у зв'язку з чим його застосування повинно бути виправданим і здійснюється виключно за рішенням слідчого судді, суду. Більше того, в Україні створений і функціонує спеціальний орган, який здійснює виявлення, розшук та управління активами, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, при цьому активно співпрацюючи як з правоохоронними органами, органами фінансової розвідки іноземних держав, так і міжнародними та міжурядовими організаціями.

Позитивним є досвід Латвії стосовно детального визначення процедури виконання рішення про арешт майна та його фіксації, який корисно використати Україні, оскільки в ст. 175 КПК України процесуальний порядок виконання ухвали про арешт майна обмежується вказівкою про те, що вказана ухвала виконується слідчим, прокурором. Це все призводить до труднощів у практичній діяльності, оскільки в кримінальному процесуальному законодавстві не визначено чіткої правової процедури арешту майна, що суперечить ст. 2 КПК України та міжнародним правовим стандартам у кримінальному процесі. Також варто на прикладі Чеської Республіки в окремій нормі КПК України визначити поняття електронних активів, одержаних злочинним шляхом, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні; процесуальний порядок арешту таких активів, з урахуванням їх специфіки, та процедуру оскарження дій, бездіяльності та рішень, пов'язаних з арештом електронних активів, одержаних злочинним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. АРМА розробило Рекомендації з розшуку та арешту криптовалютних активів. *АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів*. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/arma-rozrobilo-rekomendatsii-z-rozshuku-ta-areshtu-kriptovalyutnih-aktiviv>.
2. Бусол О. Виявлення, розшук та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ СІАЗ НЮБ ФПУ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2375:viyavlennya-rozshuk-ta-upravlinnya-aktivami-oderzhanimi-vid-koruptsijnikh-ta-inshikh-zlochiv-2&catid=71&Itemid=382.
3. Бусол О.Ю., Романюк Б.В. Розслідування діяльності організованих злочинних об'єднань: сучасна специфіка та новітня методика. *Вчені записки ТНУ імен В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2019. № 1. Том 30 (69). С. 78–86.
4. Гвоздій В. Bitcoin в законі. Як відбувається правове регулювання віртуальних активів в Україні. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/12/663955/>.
5. Герасимов Р. Деякі питання застосування арешту майна за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 4 (5). С. 186–194.
6. Господарський кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
7. Господарський процесуальний кодекс України: закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
8. Дрозд А.В. Деякі проблемні питання арешту майна в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 36. Том 2. С. 164–168.
9. Зелькіна Т.Є. Обмеження майнових прав осіб у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування: дис. ... доктора філософії. Київ, 2021. 291 с.
10. Зелькіна Т.Є. Сутність та актуальні питання арешту майна в кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 2 (16). С. 385–392.

11. Зіньковський І.П. Застосування арешту майна у кримінальному провадженні: деякі проблемні питання. *Вісник кримінального судочинства.* 2017. № 2. С. 182–189.

12. Комарницька О., Дем'янчук І. Арешт на тимчасово вилучене майно під час досудового розслідування через повноваження прокурора. *Вісник прокуратури.* 2016. № 1. С. 65–77.

13. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: конвенція Організації Об'єднаних Націй від 31.10.2003. *Відомості Верховної Ради України.* 2007. № 49.

14. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом: конвенція Ради Європи від 08.11.1990. *Офіційний вісник України.* 1998. № 13. Стор. 304.

15. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: конвенція Ради Європи від 16.05.2005. *Офіційний вісник України.* 2011. № 41. /№ 95, 2010, ст. 3374/. Стор. 163. Ст. 1705.

16. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

17. Котова О.С., Капліна О.В. Проблеми визначення поняття «арешт майна» у кримінальному процесі. *Вісник кримінального судочинства.* 2018. № 3. С. 141–149.

18. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: конвенція Ради Європи від 27.01.1999 № ETS 173. *Відомості Верховної Ради України.* 2007. № 47–48.

19. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25–26. Ст. 131.

20. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.

21. Малярчук Л. Правова сутність арешту майна боржника при зверненні стягнення на нього. *Підприємництво, господарство і право.* 2019. № 11. С. 43–48. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.07>.

22. Механізми та процедури повернення активів у США: практичний посібник для міжнародної. United States Department of State. 15 с. URL: <https://star.worldbank.org/sites/default/files/2020-12/booklet - ukrainian final 0.pdf>.

23. Міжнародна взаємодія та транскордонний обмін інформацією. АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: https://arma.gov.ua/international_cooperation.

24. Міжнародний стандарт фінансової звітності для малих та середніх підприємств (МСФЗ для МСП): міжнародний документ Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) від 01.01.2013. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_063.

25. Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ, МСФЗ для МСП, включаючи МСБО та тлумачення КТМФЗ, ПКТ): міжнародний документ Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (IASB) від 01.01.2012. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010.

26. Мороцька Н. Арешт майна в кримінальному провадженні: 5 основних тез. LegalHub.Online. URL: <https://legalhub.online/kryminalne-pravo/aresht-majna-v-kryminalnomu-provadhenni-5-osnovnyh-tez/>.

27. Пенькова К. Процедура накладення арешту на майно у кримінальному провадженні (витяги із законодавства): інформаційна довідка, підготовлена Європейським інформаційно-дослідницьким центром на запит народного депутата України. Європейський інформаційно-дослідницький центр. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29003.pdf>.

28. Петруня Н.В. Концептуальні підходи до визначення сутності активів підприємств. *Економічні інновації*. 2010. Вип. 41. С. 186–194.

29. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13–14, № 15–16, № 17. Ст. 112.

30. Практичні приклади успішної реалізації функції з виявлення та розшуку активів. АРМА. Агентство з розшуку та менеджменту активів. URL: <https://arma.gov.ua/pryklady>.

31. Прийнято Закон «Про віртуальні активи». *Верховна Рада України: офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/Novyny/213503.html>.

32. Про банки і банківську діяльність: закон України від 07.12.2000 № 2121-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 5–6. Ст. 30.

33. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 40. Ст. 365.

34. Про виконавче провадження: закон України від 02.07.2016 № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.

35. Про відмивання грошей, виявлення, розшук, заморожування, арешт і конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом: Рамкове Рішення Ради від 26.06.2001 № 2001/500/ЮВС. *Офіційний вісник Європейських Співтовариств*. 2001. L 182. Стор. 1.

36. Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки: закон України від 24.06.2004 № 1868-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 46. Ст. 511.

37. Про Державне бюро розслідувань: закон України від 12.11.2015 № 794-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 6. Ст. 55.

38. Про заморожування та конфіскацію засобів і доходів, одержаних злочинним шляхом, в Європейському Союзі: Директива Європейського Парламенту і Ради 2014/42/ЄС від 03.04.2014. *EUR-Lex: an official EU website*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj>.

39. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: закон України від 06.12.2019 № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171.

40. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів від 01.10.2020 № 418. *LIGA:ZAKON:*

41. Про затвердження Положення про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2018 № 613. *Офіційний вісник України*. 2018. № 68. Стор. 32. Ст. 2272.

42. Про затвердження Порядку взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів: наказ Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства фінансів України від 20.10.2017 № 115/197-о/297/586/869/857. *Офіційний вісник України*. 2017. № 89. Стор. 127. Ст. 2740.

43. Про конфіскацію доходів, засобів і власності, одержаних злочинним шляхом: Рамкове рішення Ради від 24.02.2005 № 2005/212/ЮВС. *Офіційний вісник Європейських Співтовариств*. 2005. L 68. Стор. 49.

44. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: закон України від 10.11.2015 № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 1. Ст. 2.

45. Про Національне антикорупційне бюро України: закон України від 14.10.2014 № 1698-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

46. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

47. Про оперативно-розшукову діяльність: закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

48. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: закон України від 12.07.2001 № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.

49. Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення: закон України від 10.01.2002 № 2918-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 16. Ст. 112.

50. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: закон України від 05.04.2001 № 2346-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 29. Ст. 137.

51. Про платіжні системи: закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 62. Стор. 82. Ст. 3876.

52. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 31. Ст. 268.

53. Про ринок електричної енергії: закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 27–28. Ст. 312.

54. Про Службу безпеки України: закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 382.

55. Про теплопостачання: закон України від 02.06.2005 № 2633-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 28. Ст. 373.

56. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: закону України від 12.07.2001 № 2664-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 1.

57. Розшук незаконно отриманих активів: практичний посібник. Базель: Базельський інститут управління, Міжнародний центр з повернення активів, 2015 (оригінал, англійська мова) / 2016 (переклад українською мовою). 144 с. URL: https://baselgovernance.org/sites/default/files/2019-01/tracing_illegal_assets_Ukrainian.pdf.

58. Романчук К.В. Змістовне наповнення понять «майно», «активи» в національній обліковій практиці. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2012. № 1 (26). С. 206–211.

59. Сліпченко А.С. Визначення поняття «майно» у праві ЄС та вітчизняному праві. *Форум права*. 2020. № 2. С. 122–130. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883825>.

60. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: узагальнення судової практики Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і

кримінальних справ від 07.02.2014. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14#top>.

61. Цивільний кодекс України: закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40. Ст. 356.

62. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.

63. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 1: А–Г / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: Вид-во «Юридична думка», 2011. 656 с.

64. Юридична енциклопедія: в 6 т. Т. 2: Д–Й / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1999. 744 с.

65. Strafprozeßordnung. *Das Bundesministerium der Justiz und für Verbraucherschutz. Bundesamt für Justiz.* URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stpo/>.

66. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád): Zákon č. 141/1961 Sb. *Zákony pro lidi.* URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>.

ДОДАТКИ

Порядок взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів, затверджений спільним наказом Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Національного антикорупційного бюро України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, МВС України, Міністерства фінансів України від 20 жовтня 2017 року № 115/197-о/297/586/869/857

*перевірити актуальність витягу можна
за QR-посиланням*

**Зареєстровано в
Міністерстві юстиції України
02 листопада 2017 року за № 1342/31210**

ПОРЯДОК

взаємодії при розгляді звернень органів, що здійснюють досудове розслідування, прокуратури та виконанні запитів іноземних держав щодо виявлення та розшуку активів

I. Загальні положення

1. Цей Порядок визначає засади взаємодії між Національним агентством України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі - Національне агентство), та слідчими, детективами, прокурорами,

органами досудового розслідування, органами прокуратури з питань:

виконання Національним агентством звернень слідчих, детективів, прокурорів, органів досудового розслідування, органів прокуратури щодо виявлення та розшуку активів (коштів, майна, майнових та інших прав), на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні;

виконання органами досудового розслідування, прокуратури запитів Національного агентства щодо надання інформації, необхідної для надання Національним агентством відповіді на запит відповідного органу іноземної держави, уповноваженого нею на виконання функцій установи з повернення активів;

розгляду органами досудового розслідування, органами прокуратури інформації Національного агентства щодо ознак правопорушень, виявлених ним під час виконання визначених законом функцій та повноважень Національного агентства, інших питань, пов'язаних з виконанням повноважень Національним агентством.

2. Цей Порядок розроблено з урахуванням положень Кримінального процесуального кодексу України, Законів України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», «Про прокуратуру», «Про Службу безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Національне антикорупційне бюро України» та інших нормативно-правових актів.

3. У цьому Порядку терміни вживаються у таких значеннях:

висновок - інформація Національного агентства про ознаки кримінальних правопорушень, які виявлені під час виконання визначених законом функцій та повноважень Національного агентства та не вказані у зверненні;

відповідь - документ Національного агентства, складений за результатами опрацювання звернення;

запит Національного агентства - звернення Національного агентства до відповідного органу досудового розслідування, органів прокуратури про надання відомостей, необхідних для складання та надання Національним агентством відповіді на іноземний запит, які відсутні у розпорядженні Національного агентства;

звернення - адресований Національному агентству запит суб'єкта звернення щодо виявлення та/або розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, що знаходиться у провадженні суб'єкта звернення;

іноземний запит - запит відповідного органу іноземної держави, уповноваженого нею на виконання функцій установи з повернення активів, щодо одержання від Національного агентства інформації з питань, пов'язаних з виявленням, розшуком та управлінням активами;

суб'єкт звернення - слідчий, детектив, прокурор, орган досудового розслідування, орган прокуратури.

Інші терміни, що використовуються у цьому Порядку, вживаються у значеннях, визначених Законом України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (далі – Закон), Законом України «Про запобігання корупції» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

4. Суб'єктами інформаційних відносин відповідно до цього Порядку є Національне агентство, Генеральна прокуратура України, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ України, Державна фіскальна служба України, Національна поліція України та Національне антикорупційне бюро України.

5. Процедури організації інформаційної взаємодії між Національним агентством та суб'єктами інформаційних відносин з питань, що не охоплені пунктом 1 цього розділу, визначаються Національним агентством з кожним таким суб'єктом інформаційних відносин окремо.

II. Суб'єкти звернення

1. На виконання Національним агентством приймаються звернення у конкретному кримінальному провадженні, підготовлені слідчим, детективом, прокурором, які діють в межах своїх повноважень.

Повноваження слідчого, детектива, прокурора на звернення підтверджуються витягом з Єдиного реєстру досудових розслідувань.

До Національного агентства із зверненням можуть також звертатися органи, що здійснюють досудове розслідування, та органи прокуратури в особі їх керівників.

2. Суб'єкти звернення є самостійними у складанні та направленні звернень до Національного агентства.

3. Суд, у якому здійснюється розгляд кримінального провадження, слідчий суддя можуть застосовувати положення цього Порядку при складанні та направленні до Національного агентства звернень щодо виявлення та/або розшуку активів, на які може бути накладено арешт у кримінальному провадженні, відповідно до положень статей 9, 16 Закону.

III. Вимоги до звернення

1. Звернення складається у письмовій формі і викладається на бланку відповідного органу досудового розслідування чи органу прокуратури із зазначенням реєстраційного номера і дати реєстрації вихідної кореспонденції, а також підписується особисто:

слідчим, або детективом, або прокурором - якщо суб'єктом звернення є відповідно слідчий, детектив, прокурор;

керівником органу досудового розслідування, керівником органу прокуратури - якщо суб'єктом звернення є відповідно орган досудового розслідування, орган прокуратури.

2. У зверненні зазначаються такі відомості:

1) найменування або прізвище, ім'я та по батькові суб'єкта звернення із зазначенням його актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок), адреси для листування;

2) найменування органу досудового розслідування, органу прокуратури, в якому працює суб'єкт звернення (для суб'єктів звернення - слідчих, детективів, прокурорів);

3) прізвище, ім'я та по батькові слідчого (слідчих), детектива (детективів) або прокурора (прокурорів), що здійснює(ють) досудове розслідування або процесуальне керівництво, із зазначенням його (їх) актуальних контактних даних (телефонний та електронний зв'язок) (для суб'єктів звернення - органів досудового розслідування, органів прокуратури);

4) номер кримінального провадження у Єдиному реєстрі досудових розслідувань, з метою забезпечення якого суб'єктом звернення у порядку статті 170 Кримінального процесуального

кодексу України вживаються заходи з виявлення та розшуку майна, на яке може бути накладено арешт, шляхом складання звернення;

5) наявні у кримінальному провадженні станом на дату складання звернення відомості про осіб, яким прямо чи опосередковано можуть належати активи, що можуть бути арештовані з метою забезпечення цього кримінального провадження, а також близьких осіб таких осіб та/або третіх осіб, що можуть бути пов'язані з такими особами, зокрема:

для фізичної особи - резидента - прізвище, ім'я та по батькові, дата народження, серія (за наявності) та номер паспорта громадянина України (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів), дата його видачі та орган, що його видав, реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків або серія (за наявності) та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку у паспорті);

для фізичної особи - нерезидента - прізвище, ім'я та (за наявності) по батькові, дата народження, серія (за наявності) та номер паспорта (або іншого документа, що посвідчує особу та відповідно до законодавства України може бути використаний на території України для укладення правочинів), дата його видачі та орган, що його видав, громадянство, реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків;

для юридичної особи - резидента - повне найменування, місцезнаходження, ідентифікаційний код згідно з Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;

для юридичної особи - нерезидента - повне найменування, місцезнаходження, інші відомості, що дають можливість її ідентифікувати;

б) стислий опис фабули кримінального провадження та правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) Кримінального кодексу України;

7) постановка завдання Національному агентству щодо виявлення та розшуку активів, які можуть бути арештовані в кримінальному провадженні, та його взаємозв'язок з фактичними обставинами кримінального провадження, що можуть свідчити про вчинення злочину;

8) заходи щодо накладення арешту на майно, вжиті у кримінальному провадженні (на дату звернення) як захід забезпечення цього провадження, включаючи повний перелік та опис (ідентифікаційні ознаки) арештованого майна, наявні відомості про існування та місцезнаходження майна, що може бути арештоване у такому кримінальному провадженні, з обґрунтуванням таких відомостей (припущень), перелік автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, у яких здійснено пошук відомостей про активи, на дату направлення звернення;

9) об'єктивно обґрунтований строк, впродовж якого Національне агентство має забезпечити виконання звернення та надати відповідь, враховуючи статтю 17 Закону;

10) інші відомості, які можуть сприяти Національному агентству в ході виконання звернення (за наявності).

3. До звернення додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань, який засвідчує наявність зазначеного у зверненні кримінального провадження та статус у ньому суб'єкта звернення, якщо ним є слідчий, детектив чи прокурор.

4. За потреби Національним агентством запитується додаткова інформація щодо предмета звернення з обґрунтуванням необхідності уточнення.

Така інформація надається суб'єктом звернення з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства в частині забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

5. У разі необхідності вжиття Національним агентством заходів з виявлення та розшуку активів, які знаходяться (можуть знаходитися) за межами України, звернення додатково до відомостей, визначених у пункті 2 цього розділу, має містити фактичні обставини, що свідчать про правовий зв'язок вказаної у зверненні особи або майна з конкретно визначеною іноземною юрисдикцією (іноземними юрисдикціями).

IV. Відмова у розгляді звернення

1. Порушення зазначених у розділі III цього Порядку вимог до звернення є підставою для відмови у його розгляді Національним агентством (далі - відмова).

У разі встановлення недостовірності відомостей, викладених у зверненні, Національне агентство складає відмову в розгляді та наданні відповіді на звернення суб'єктам звернення.

2. Відмова обґрунтовується із зазначенням вичерпного переліку підстав прийняття такого рішення.

3. Відмова складається та направляється суб'єкту звернення за вимогами, встановленими пунктами 6, 7 розділу VI цього Порядку.

4. Відмова не позбавляє суб'єкта звернення права на подання відповідного звернення повторно після усунення ним обставин, на підставі яких складено відповідну відмову.

V. Строки розгляду звернення

1. Національне агентство забезпечує виконання звернень у найкоротший можливий строк, але не пізніше ніж протягом трьох робочих днів з дня його надходження, або в інший більш тривалий строк, зазначений у зверненні.

2. Відлік зазначеного у зверненні строку, впродовж якого Національне агентство забезпечує його виконання та надає відповідь, розпочинається з дати надходження звернення до Національного агентства (поштою, електронною поштою або безпосередньо до структурного підрозділу Національного агентства, відповідального за здійснення заходів з виявлення та розшуку активів).

3. При визначенні строку розгляду звернення суб'єкт звернення враховує зміст та обсяг звернення, необхідність одержання відомостей від органів іноземної юрисдикції.

4. У разі неможливості надати інформацію у строк, визначений суб'єктом звернення, Національне агентство у такий строк складає та надсилає суб'єкту звернення проміжний лист, в якому

зазначаються наявна інформація про виявлені активи та клопотання щодо продовження строку виконання звернення.

5. Суб'єкт звернення після отримання проміжного листа приймає рішення про необхідність продовження строку розгляду, визначає такий строк та інформує про це Національне агентство. Після отримання інформації про продовження строків розгляду звернення Національне агентство поновлює виявлення та розшук активів.

VI. Розгляд звернень

1. Національне агентство здійснює заходи з виявлення, розшуку активів, виходячи зі змісту звернення, в межах визначених Законом повноважень та з урахуванням ступеня фактичного доступу до джерел даних, що знаходяться у розпорядженні третіх осіб.

2. За результатами вжитих заходів з виявлення, розшуку активів Національне агентство складає відповідь на звернення.

3. У відповіді зазначаються встановлені Національним агентством відомості, що свідчать про існування активів, на які може бути накладено арешт у вказаному у зверненні кримінальному провадженні, а також про їх місцезнаходження чи останнє відоме місцезнаходження.

4. Обсяг відповіді обумовлюється змістом звернення. При складанні відповіді Національне агентство враховує вимоги відповідних законів щодо накладення арешту на майно у кримінальному провадженні, в тому числі щодо завдання арешту, мети забезпечення, яку може бути досягнуто шляхом накладення арешту на майно у конкретному кримінальному провадженні.

5. Якщо інше не передбачено зверненням, Національне агентство в межах компетенції та з урахуванням наявної інформації вживає заходів щодо обґрунтованого викладення у відповіді відомостей, визначених пунктами 1-3 частини другої статті 171 Кримінального процесуального кодексу України.

6. Відповідь складається у письмовій формі, викладається на бланку Національного агентства та підписується Головою Національного агентства або визначеною ним уповноваженою особою Національного агентства. Додатки (за наявності) до відповіді є її невід'ємною частиною. У разі значного обсягу додатків до відповіді (більше 100 сторінок) такі додатки складаються в електронній формі.

7. Відповідь направляється суб'єкту звернення не пізніше наступного робочого дня за днем складання відповіді засобами поштового або електронного зв'язку на паперовому або іншому носії інформації, в тому числі електронному, на зазначену у зверненні адресу для листування суб'єкта звернення або іншими засобами зв'язку, повідомленими суб'єктом звернення.

8. Розгляд, прийняття рішення за інформацією, викладеною у відповіді, здійснюються у визначеному законодавством України порядку суб'єктом звернення, за зверненням якого складено таку відповідь.

VII. Висновки Національного агентства

1. У разі встановлення Національним агентством за результатами вжиття заходів з виявлення, розшуку активів ознак правопорушень, не вказаних у зверненні, відповідним правоохоронним органам надсилається висновок, який є обов'язковим для розгляду ними.

2. Висновок складається та направляється за вимогами, встановленими пунктами 6, 7 розділу VI цього Порядку, на адресу органу досудового розслідування, до підслідності слідчих, детективів якого належить розслідування кримінального правопорушення, ознаки якого викладені у висновку.

3. Якщо відповідно до законодавства України відповідь або висновок в цілому або частково передається від одного суб'єкта звернення до іншого, про таку передачу невідкладно повідомляється Національне агентство.

У разі такої передачі положення цього Порядку поширюються на суб'єкта звернення, який одержав відповідь або висновок.

VIII. Моніторинг результатів розгляду звернень та висновків

1. Національне агентство за рішенням Голови Національного агентства або його заступників з метою підготовки щорічного звіту про свою діяльність, ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні, та виконання інших функцій отримує від суб'єктів звернення, які направляли звернення та отримували відповіді, висновки, інформацію, зокрема про:

реєстраційний номер відповіді/висновку, дату реєстрації;
дату внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинене кримінальне правопорушення на підставі висновку та номер кримінального провадження;

статтю Кримінального кодексу України, за ознаками якої розпочато досудове розслідування (у тому числі кваліфікуючі ознаки) на підставі висновку;

стан досудового розслідування (триває, передано за підслідністю, розслідування зупинено, строк розслідування продовжено тощо), щодо якого Національне агентство надавало відповідь або висновок;

стислий зміст фабули кримінального правопорушення, щодо якого здійснюється досудове розслідування, стосовно якого Національне агентство надавало висновок;

зміст рішення про зупинення досудового розслідування, закриття кримінального провадження та дату його прийняття;

опис майна, на яке накладено арешт, вилученого у ході кримінального провадження, номер та дату відповідного рішення суду (слідчого судді), дату набрання ним законної сили, дату та підставу скасування такого рішення;

реєстраційний номер, дату та вид судового рішення у кримінальному провадженні та зміст його резолютивної частини, відомості про набрання рішенням законної сили.

Така інформація надається суб'єктом звернення з дотриманням вимог кримінального процесуального законодавства в частині забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування.

2. Національне агентство може отримувати статистичні дані, що стосуються виявлення та розшуку активів, накладення арешту на активи, дії та припинення дії таких арештів.

ІХ. Витребування Національним агентством інформації для виконання іноземного запиту

1. У запиті Національного агентства про надання інформації, необхідної для виконання іноземного запиту, зазначаються:

посилання на іноземний запит як підставу для витребування інформації;

стислий зміст іноземного запиту;

очікуваний обсяг та строки надання інформації.

2. Запит Національного агентства про надання інформації направляється до:

органу досудового розслідування, який здійснює розслідування кримінального правопорушення, щодо якого складено іноземний запит;

органу прокуратури, якщо з метою виконання іноземного запиту необхідно з'ясувати наявність кримінальних проваджень в Україні.

3. Запит Національного агентства складається у письмовій формі, викладається на бланку Національного агентства та підписується Головою Національного агентства або визначеною ним уповноваженою особою Національного агентства. Додатки (за наявності) до запиту Національного агентства є його невід'ємною частиною. У разі значного обсягу додатків до запиту Національного агентства (більше 100 сторінок) такі додатки складаються в електронній формі.

4. Запит Національного агентства направляється до органу досудового розслідування або органу прокуратури засобами поштового або електронного зв'язку.

5. У запиті Національного агентства зазначається строк, впродовж якого органи досудового розслідування, органи прокуратури забезпечують його виконання та надання відповідних відомостей. Відлік строку розпочинається з дати надходження запиту Національного агентства. Суб'єкти, яким адресовано запит, надають відповідну інформацію невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів від дня його надходження. У разі неможливості надання інформації суб'єкт, якому адресовано запит, невідкладно у письмовій формі повідомляє про це Національне агентство з обґрунтуванням причин. Національне агентство за зверненням відповідного суб'єкта може продовжити строк надання інформації не більш як на два календарні дні.

6. Органи досудового розслідування, органи прокуратури надають відомості на запит Національного агентства, виходячи з його змісту, в межах визначених відповідним законом повноважень та з урахуванням ступеня фактичного доступу до джерел даних, що знаходяться в їх розпорядженні. Обсяг таких відомостей обумовлюється змістом запиту Національного агентства.

Відомості на запит Національного агентства складаються у письмовій та/або електронній формі і направляються до

Національного агентства засобами поштового або електронного зв'язку.

7. Одержані від органів досудового розслідування, органів прокуратури відомості направляються відповідно до законодавства Національним агентством як відповідь на іноземний запит з такими обмеженнями використання відомостей для органу іноземної держави:

відповідний орган іноземної держави забезпечує режим захисту відомостей, тотожний діючому в Україні національному режиму, та використовує їх виключно для цілей кримінального судочинства;

відомості не можуть бути використані як доказ у кримінальному провадженні іноземної юрисдикції;

отримані відповідним органом іноземної держави на його запит відомості можуть бути передані ним відповідному органу третьої держави лише за погодженням органу досудового розслідування, органу прокуратури України.

У разі відсутності необхідності, яка визначається органом досудового розслідування, органом прокуратури, зазначені обмеження не встановлюються, про що повідомляється Національне агентство.

Слідчому судді _____

(назва місцевого суду)

КЛОПОТАННЯ про арешт майна

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____

(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)

розглянувши матеріали кримінального провадження № _____, -

ВСТАНОВИВ:

(короткий виклад обставин кримінального правопорушення; підстави і мету відповідно до положень статті 170

КПК України та відповідне обґрунтування необхідності арешту майна; перелік і види майна, що належить

арештувати; документи, які підтверджують право власності на майно, що належить арештувати, або конкретні

факти і докази, що свідчать про володіння, користування чи розпорядження підозрюваним, обвинуваченим,

засудженим, третіми особами таким майном; розмір шкоди, неправомірної вигоди, яка отримана юридичною

особою, у разі подання клопотання відповідно до частини шостої статті 170 КПК України)

На підставі викладеного, керуючись ст. ст. 131-132, 170-171 КПК України, -

ПРОШУ:

Накласти арешт на зазначене в клопотанні майно _____

(процесуальний статус особи, на майно якої накладається арешт, прізвище, ім'я та по батькові)

Додатки: 1. _____ на ____ арк.
(оригінали або копії документів, які обґрунтовують доводи клопотання)

2. Витяг із Єдиного реєстру досудових розслідувань № _____
від « ____ » _____ 20 ____ року.

Слідчий _____

(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

ПОГОДЖЕНО

Прокурор _____

(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

_____. _____ 20 ____ року

ПРОТОКОЛ
виконання ухвали про арешт майна

_____ (місце складання)

_____ (дата складання)

Слідчий _____,
(найменування органу, звання, прізвище, ім'я, по батькові)
у період часу з «___» год. «___» хв. до «___» год. «___» хв., у приміщенні
(на території) _____

_____ (місце тимчасового вилучення майна або його передачі із зазначенням адреси)
керуючись ст.ст.103-107, 175 КПК України, у присутності осіб, яким
роз'яснені вимоги ч. 3 ст. 66 КПК України про їх обов'язок не розголошувати
відомості щодо проведеної процесуальної дії: _____

_____ (їх прізвище, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання, підпис)
яким заздалегідь повідомлено про застосування технічних засобів фіксації,
умови та порядок їх використання: _____

_____ (характеристики технічних засобів фіксації та носіїв
інформації,

_____ які застосовуються при проведенні цієї процесуальної дії, підписи осіб)

_____ ,
склав цей протокол про те, що відповідно до ухвали слідчого судді від «___»
_____ 20__ року про арешт майна

_____ (процесуальний статус особи, на майно якої накладається арешт)

йому заборонено відчуження належного йому _____

_____ (перелік майна)

У зв'язку із зазначеним _____

_____ (особа, майно якої арештовано)

роз'яснюється, що у разі невиконання ухвали слідчого судді, тобто відчуження
вищезазначеного майна, він (вона) може бути притягнутий(а) до кримінальної
відповідальності за ст. 382 КК України.

З протоколом ознайомлені: _____

_____ (спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу, зауваження і доповнення з боку учасників
процесуальної дії; прізвище, ініціали, підпис)

У зв'язку з тим, що особа, яка брала участь у проведенні процесуальної дії _____, відмовилася підписати протокол, їй надано право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання:

(пояснення, підпис)

Факт надання (або відмови від надання) письмових пояснень особи щодо причин відмови підписати протокол засвідчується підписом її захисника (законного представника), а у разі його відсутності - понятих:

(прізвище, ініціали, підпис)

У зв'язку з тим, що особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою _____

(прізвище, ініціали, підпис)

Особа, майно якої арештовано: _____

(прізвище, ініціали, підпис)

Поняті:

(прізвище, ініціали, підпис)

(прізвище, ініціали, підпис)

Протокол склав:

Слідчий _____

(найменування органу, підпис, прізвище, ініціали)

Наукове видання

Цуцкірідзе Максим Сергійович
Пчеліна Оксана Василівна
Гайду Сергій Васильович
Романюк Віталій Володимирович
Дрозд Валентина Георгіївна
Бурлака Владислав Васильович
Абламська Вікторія Вікторівна
Романов Максим Юрійович

**АЛГОРИТМ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЩОДО НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА
ЕЛЕКТРОННІ АКТИВИ, ОДЕРЖАНІ ЗЛОЧИННИМ
ШЛЯХОМ**

Підп. до друку 24.09.2021 Формат 70×100/16

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 22,10. Зам. № 2105-21/2

Наклад 100 прим.

Видавець і виготовлювач ТОВ «7БЦ»
03087, м. Київ, вул. Олекси Тихого, 84
e-mail: 7bc@ukr.net, тел: (044) 592-00-80

Свідотство суб'єкта видавничої справи ДК №5329 від 11.04.2017